

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ЛОГАЙЧУК ІРИНА СЕРГІЇВНА

Допускається до захисту:
к. пед. н., доцент
в.о. завідувача кафедри
теорії і практики перекладу
Олеся БОЙВАН
« ____ » _____ 20 __ р.

ТЕМА
СЕМАНТИКО-ФУНКЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ДІЄСЛІВ ПЕРЕМІЩЕННЯ У ТВОРІ
П.Л. ТРЕВЕРС «МЕРІ ПОППІНС»

Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.041 «Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська»
Освітня програма «Англійська та друга іноземна мови та літератури (переклад
включно)»

Магістерська робота

Науковий керівник:
Юрковська Майя Миколаївна,
доцент, к. філол. н.,
в.о. завідувача кафедри англійської філології

Оцінка: ____ / ____ / ____
(бали/за шкалою ЄКТ5/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____

Вінниця 2024

АНОТАЦІЯ

Логайчук Ірина Сергіївна. Семантичний і функціональний аналіз дієслів переміщення у творі П. Л. Треверс «Мері Поппінс». Спеціальність 035 «Філологія». Спеціалізація 035.041 «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська». Освітня програма: «Англійська та друга іноземна мови й літератури (включно з перекладом)». Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2024. 88 сторінок.

Ця магістерська робота присвячена семантичному та функціональному аналізу дієслів руху в англomовному літературному тексті роману П. Л. Треверс «Мері Поппінс». У дослідженні акцентується увага на ролі цих дієслів у відображенні динаміки подій, розвитку персонажів і створенні магічної атмосфери у творі.

Об'єктом дослідження є лексико-семантична група дієслів руху в англійській мові, тоді як предметом є семантичні та функціональні особливості цих дієслів у романі. Матеріал дослідження включає 244 дієслова руху, зібраних методом суцільної вибірки з тексту «Мері Поппінс».

Основними методами аналізу є: метод суцільної вибірки для формування корпусу, дефініційний та компонентний аналізи для визначення семантичної структури мовних одиниць, контекстуальний аналіз для вивчення значень у тексті, описовий метод для узагальнення результатів, а також елементи кількісного аналізу для визначення частотності та закономірностей розподілу.

У роботі наводиться критичний огляд попередніх досліджень з теми, акцентуючи увагу на теоретичних і методологічних основах вивчення дієслів руху в сучасній лінгвістиці. Визначено ключові характеристики дієслів руху в англійській мові, зокрема фразових дієслів і лексико-семантичних категорій, які передають нюанси руху, такі як спосіб, швидкість і напрямок.

Аналіз класифікує дієслова руху в романі П. Л. Треверс за такими категоріями: дієслова, що описують спосіб руху (наприклад, швидкість, засоби пересування та напрямок руху, включно з підйомом, спуском або обертанням) – 145 одиниць; дієслова, що описують характер руху (наприклад, поступальний,

коливальний або обертальний рух) – 52 одиниці; і дієслова, що описують сферу руху (наприклад, рух по землі, воді чи в повітрі) – 47 одиниць.

Ці дієслова не тільки слугують інструментами для опису, але й сприяють формуванню емоційного тону розповіді, підсилюючи сприйняття читачем настрою та динаміки історії.

Результати підкреслюють важливість дієслів руху у формуванні мовного представлення вигаданого світу в «Мері Поппінс». Дослідження демонструє необхідність урахування семантичних і функціональних особливостей дієслів руху при літературному аналізі та відкриває нові перспективи для вивчення мовних категорій у міжкультурному контексті.

Ключові слова: дієслова переміщення, семантика, функціональність, Мері Поппінс, англійська лінгвістика, фразові дієслова, динаміка наративу, літературний аналіз.

SUMMARY

Logaichuk Iryna Serhiivna. Semantic and Functional Analysis of Motion Verbs in P.L. Travers “*Mary Poppins*”. Specialty 035 “Philology”. Specialization 035.041 “Germanic Languages and Literatures (including translation)”, the first language – English. Educational Programme “English and the second foreign languages and literature (including translation)”. Vasyl’ Stus Donetsk National University, 2024. 88 pages.

This master’s thesis is dedicated to the semantic and functional analysis of motion verbs in the English-language literary text of P.L. Travers’ novel “*Mary Poppins*.” The research emphasizes the role of these verbs in reflecting the dynamics of events, character development, and the creation of a magical atmosphere in the narrative.

The object of the study is the lexico-semantic group of motion verbs in the English language, while the subject is the semantic and functional features of these verbs in the novel. The research material consists of 244 motion verbs collected using the continuous sampling method from the text of “*Mary Poppins*.”

The primary methods of analysis include the continuous sampling method for corpus formation, definitional and componential analysis to determine the semantic structure of linguistic units, contextual analysis to explore meanings within the text, descriptive methods to present results comprehensively, and elements of quantitative analysis to identify frequency and distribution patterns.

The thesis provides a critical overview of previous research on the topic, focusing on the theoretical and methodological foundations of studying motion verbs in modern linguistics. It identifies key characteristics of motion verbs in English, including phrasal verbs and lexical-semantic categories that convey nuances of movement, such as manner, speed, and direction.

The analysis classifies the motion verbs in P.L. Travers’ novel into the following categories: verbs describing the manner of motion (e.g., speed, means of transportation, and directional movement, including upward, downward, or rotational movement) – 145 units; verbs describing the nature of motion (e.g., translational, oscillatory, or

rotational movement) – 52 units; and verbs describing the sphere of motion (e.g., movement on land, water, or air) – 47 units.

These verbs not only serve as tools for description but also contribute to the emotional tone of the narrative, enhancing the reader's perception of the mood and dynamics of the story.

The results underscore the importance of motion verbs in constructing the linguistic representation of the fictional world in “*Mary Poppins*.” The research highlights the need to consider the semantic and functional features of motion verbs in literary analysis and opens new perspectives on the study of linguistic categories in intercultural contexts.

Keywords: motion verbs, semantics, functionality, *Mary Poppins*, English linguistics, phrasal verbs, narrative dynamics, literary analysis.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ	
ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЄСЛОВА.....	10
1.1 Вивчення дієслова у мовознавчій науці	10
1.2 Підходи до вивчення дієслова.....	15
1.3 Дієслово як частина мова та його семантична класифікація	23
1.4 Структурні та функційні особливості дієслова	29
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	34
РОЗДІЛ 2 ДІЄСЛОВА ПЕРЕМІЩЕННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....	36
2.1 Лінгво-філософське осмислення категорії переміщення	36
2.2 Лінгвістичне трактування категорії переміщення	40
2.3 Підходи до вивчення дієслів переміщення у сучасному мовознавстві	43
2.4 Визначення поняття «дієслова переміщення».....	47
2.5 Класифікації дієслів переміщення в англійській мові.....	54
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	54
РОЗДІЛ 3 ДІЄСЛОВА ПЕРЕМІЩЕННЯ У ТВОРІ П.Л. ТРЕВЕРС	
«МЕРІ ПОППІНС».....	67
3.1 Памела Ліндон Треверс та особливості її творчості.....	60
3.2 Повість «Мері Поппінс» як джерело дослідження дієслів переміщення ...	61
3.3 Семантико-функційний аналіз дієслів переміщення	64
3.3.1 Дієслова на позначення способу переміщення.....	66
3.3.2 Дієслова на позначення характеру переміщення	73
3.3.3 Дієслова на позначення сфери переміщення	75
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	77
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	80

ВСТУП

Мова художнього твору є потужним інструментом для передачі авторських ідей, створення образів та розвитку сюжету. Одним із важливих аспектів вивчення мови художнього тексту є дослідження дієслів, зокрема дієслів переміщення, які виконують важливу функцію в розкритті динаміки подій та характерів персонажів. У творі П. Л. Треверс «Мері Поппінс» дієслова переміщення відіграють центральну роль у створенні чарівної атмосфери та відображенні незвичайних подій, що відбуваються з головними героями.

Семантико-функційний аналіз дієслів переміщення дозволяє виявити глибші шари значень та функцій, які вони виконують у тексті. Це дослідження дає можливість зрозуміти, як лексичні засоби, що виражають рух, сприяють розвитку сюжету та формуванню образів персонажів, таких як Мері Поппінс, яка сама є втіленням динаміки та змін. Тому вивчення семантики та функціональних особливостей дієслів переміщення у цьому творі є важливим для глибшого розуміння мовних засобів, за допомогою яких автор передає свій задум.

Відтак магістерська робота присвячена семантичному та функційному аналізу дієслів переміщення на матеріалі англійськомовного твору П. Л. Треверс «Мері Поппінс».

Актуальність полягає в необхідності дослідження мовних засобів, що відображають динаміку руху та переміщення, які є важливими елементами побудови художнього тексту. У творі П. Л. Треверс дієслова переміщення відіграють ключову роль у розкритті характерів персонажів, побудові сюжету та створенні казкової атмосфери. Аналіз цих дієслів дозволяє глибше зрозуміти їх семантичні особливості та функціональне навантаження, що є важливим для кращого розуміння стилістичних та лінгвістичних прийомів, які використовуються у творі.

Мета дослідження полягає в тому, щоб здійснити семантико-функційний аналіз дієслів переміщення у творі П. Л. Треверс «Мері Поппінс», виявити їхні семантичні особливості та функціональне навантаження у тексті. Це дозволить

з'ясувати, яким чином ці дієслова сприяють створенню образів персонажів, формуванню казкової атмосфери та розвитку сюжету, а також показати роль дієслів переміщення у відображенні авторської ідеї та стилістичних особливостей твору. Досягнення мети стає можливим за умови вирішення таких **завдань**:

- визначити теоретико-методологічні засади вивчення дієслів переміщення у сучасному мовознавстві;
- дослідити дієслова переміщення в сучасній англійській мові;
- описати семантичні та функційні особливості дієслів переміщення у творі П. Л. Треверс «Мері Поппінс».

Об'єктом дослідження є лексико-семантична група дієслів переміщення у просторі в англійській мові у художньому тексті П. Л. Треверс «Мері Поппінс».

Предметом дослідження є семантичні та функційні особливості дієслів переміщення у просторі.

Окреслена мета, а також специфіка об'єкта дослідження зумовили використання таких **методів і прийомів** лінгвістичного аналізу, як *метод суцільної вибірки* – для укладання корпусу дослідження, *метод дефініційного та компонентного аналізу* – для встановлення структури значення мовних одиниць, *метод контекстуального аналізу* – для семантизації значення мовних одиниць залежно від контексту, *описовий метод*, що є підґрунтям для комплексної презентації результатів дослідження та *елементи кількісних підрахунків* – для виявлення наявності та частотності вживання дієслів переміщення.

Матеріалом дослідження слугують 244 одиниць дієслів переміщення у просторі, дібраних методом суцільної вибірки з художнього твору П. Л. Треверс «Мері Поппінс».

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження викладено у доповіді на Міжнародна науково-практичній конференції «Відновлення України у повоєнні часи: виклики, стратегічні пріоритети, ресурсне забезпечення, потенціал майбутнього розвитку» міжвузівських наукових студентських конференцій «Зіставне вивчення

германських, романських і слов'янських мов і літератур» (10-11 жовтня 2024 року ДонНУ ім. Василя Стуса, м. Вінниця) на тему «Дієслова переміщення в сучасній англійській мові». <https://peers.international/paper/dieslova-peremischennya-v-suchasniy-angliyskiy-movi>

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного розділу, загальних висновків, списку використаної літератури (104 вітчизняних та зарубіжних наукових джерел), списку джерел емпіричного матеріалу (1 позиція). Загальний обсяг роботи складає 88 сторінок. Основний текст дослідження викладено на 80 сторінках.

У *вступі* обґрунтовано актуальність дослідження, висвітлено мету і завдання роботи, окреслено емпіричний матеріал, об'єкт, предмет та методи дослідження, описано структуру магістерської роботи, подано відомості щодо апробації результатів роботи

У *першому розділі* викладено теоретико-методологічні засади обраного питання, зокрема висвітлено поняття дієслова у мовознавчій науці, описано дієслово як частина мова та його семантична класифікація, а також структурні та функційні особливості дієслова.

Другий розділ присвячено безпосередньо вивченню поняття «дієслова переміщення» у сучасному мовознавстві, досліджено та описано існуючі класифікації дієслів переміщення в англійській мові, викладено лінгво-філософське осмислення категорії переміщення.

У *третьому розділі* викладено результати дослідження емпіричного матеріалу, зокрема обґрунтовано вибір матеріалу дослідження, виконано семантико-функційний аналіз дієслів переміщення у творі «Мері Поппінс».

У *висновку* визначаються підсумки проведеного семантичного та функційного аналізу дієслів переміщення в англійському творі П. Л. Треверс «Мері Поппінс».

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЄСЛОВА

1.1 Вивчення дієслова у мовознавчій науці

Дієслово є однією з ключових частин мови, яка виконує важливу роль у побудові речень і передачі значень у мовленні. Воно слугує носієм динамічної ознаки, що відображає дію чи процес, надаючи їм певних часових характеристик. Ці характеристики можуть включати тривалість (завершеність або незавершеність дії), початок процесу, його хід та завершення. Завдяки цим властивостям дієслово виступає основним засобом позначення змін у часі, що є невіддільною частиною мовного вираження динамічних явищ [7, ст. 42].

Головна семантико-синтаксична функція дієслова полягає у виконанні ролі предикативного центру речення. Це означає, що дієслово є тією частиною мови, яка з'єднує суб'єкт (підмет) із дією чи станом, створюючи граматично завершену одиницю – речення. Воно дозволяє передати зв'язок між виконавцем дії та об'єктами, на які ця дія спрямована, а також описує обставини, за яких вона відбувається [7, ст. 42].

Наприклад, дієслова, що позначають тривалість, підкреслюють протяжність дії у часі (наприклад, "читати" як процес, що триває), а ті, що вказують на її завершеність, повідомляють про досягнення певного результату ("прочитати" як завершений акт читання). Ця властивість робить дієслова особливо важливими у передачі як конкретних дій, так і абстрактних процесів чи станів [7, ст. 42].

Дієслова також є носіями значного граматичного навантаження: вони виражають час (минуле, теперішнє, майбутнє), вид (доконаний або недоконаний), спосіб (дійсний, умовний, наказовий) і число, що дозволяє адаптувати їх до контексту речення. Такі характеристики надають дієсловам універсальності та дозволяють їм відігравати центральну роль у структурі мовлення [7, ст. 42].

С. Бевзенко підкреслює, що «жодна частина мови не зазнала таких значних змін, як дієслово в українській мові протягом її історичного розвитку. Ці зміни

торкнулися основних граматичних категорій, таких як вид і час, і суттєво вплинули на всю систему дієслів, зокрема й неособові форми» [7, с. 42].

У XVI столітті починають з'являтися перші граматичні й лексикографічні праці, в яких вчені аналізували церковнослов'янську та розмовну українську мову. Однією з найвизначніших лінгвістичних праць для східнослов'янської лінгвістики стала «Граматика доброглаголивого елліно-словенської мови» (1591 р.), створена під керівництвом Арсенія Еласонського. Вона є перекладом з грецької і базується на європейських граматичних підручниках [12].

Українське дієслово детально досліджувалося в подальших працях, зокрема в «Грамматиці словенській» Л. Зизанія (1596 р.) і «Грамматиці славенській» М. Смотрицького (1618 р.), яка вперше систематизувала основні розділи граматики. Ці праці мали значний вплив на розвиток мовознавства [12].

Важливою подією стало видання «Грамматики словенської» І. Ужевича (1645 р.), яка була написана латинською мовою.

У XIX столітті лінгвісти більше зосереджувалися на вивченні фонетики та діалектології, а граматичні дослідження української мови вивчалися переважно в контексті порівняння з російською. Засновники українського порівняльно-історичного мовознавства, такі як М. Максимович і М. Бодянський, досліджували лексичний склад і морфологічні ознаки дієслів.

Істотний внесок у вивчення синтаксису й граматичних категорій дієслова зробили І. Срезневський, О. Потебня та П. Житецький. О. Потебня детально аналізував дієслово в своїй праці «Из записок по русской грамматике» (1874-1899 рр.).

У Західній Україні у 20-40-х рр. XIX ст. дослідження української мови отримали більше можливостей для розвитку. Серед дослідників проблем словотвору і словозміни дієслів були І. Могильницький, М. Лучкай, Й. Левицький, Й. Лозинський та інші. П. Дячан створив сучасну українську граматичну термінологію та впровадив термін «дієслово».

Згодом було опубліковано граматики О. Партицького, О. Огоновського і С. Смаль-Стоцького, що відіграли важливу роль у розвитку української

морфології й синтаксису. У першій половині ХХ ст. були опубліковані дослідження, присвячені дієприкметникам та іншим формам дієслова, зокрема праці П. Бузука (1925 р.), А. Вовка та О. Курило.

У 30–40-х роках ХХ століття з'явилося кілька значущих досліджень, що аналізували сучасну українську літературну мову, переважно опублікованих у збірниках. У цей період з'явилися праці Л. Булаховського, в яких розглянуто акцентуацію українських дієслів, зокрема наголос префіксальних дієслів, дієслівні частки та граматичні аналоги в слов'янських відмінках і дієвідмінюванні. І. Керницький і Л. Полякова звертають увагу на деякі стилістичні особливості використання давноминулого часу та інших дієслівних форм у пам'ятках української мови. І. Ковалик активно досліджує питання дієслівного словотвору.

Новий етап у вивченні української літературної мови розпочався після лінгвістичної дискусії 1950 року, що сприяла появі значної кількості монографічних праць, присвячених різним аспектам структури літературної мови. Важливим досягненням стало видання двотомного «Курсу сучасної української літературної мови» під редакцією Л. Булаховського (1951 р.), в якому В. Ільїн у розділі «Морфологія» детально розглянув способи та засоби дієслівного словотвору. О. Савченко ґрунтовно дослідив дієслівну категорію стану, а Л. Юрчук у 1959 році висвітлив суфіксальний словотвір українських дієслів [7, с. 61].

На початку 1960-х років важливим дослідженням стала праця І. Кучеренка «Теоретичні питання граматики української мови: Морфологія», у якій подано критичний аналіз дієприкметників, дієприслівників і модальних слів у структурі мови. У 1970 році В. Русанівський захистив докторську дисертацію «Історія структури українського дієслова», яка була першою комплексною роботою з цієї теми. У виданні «Морфологія» (1969–1973) Інституту мовознавства ім. О. Потебні колектив авторів здійснив фундаментальне дослідження всіх структурних рівнів української літературної мови під керівництвом І. Білодіда [7, с. 63].

На основі теоретичних розробок Л. Булаховського, М. Жовтобрюха, О. Мельничука та В. Русанівського сформувалося сучасне вчення про дієслово. У 1990-х роках важливим досягненням стало видання «Граматики української мови: Морфологія» (1993 р.) О. Безпояско, К. Городенської та В. Русанівського, де граматичні особливості дієслова висвітлено в контексті сучасної української мови.

До праць із дієслівного словотворення належать загальнограматичні монографії Є. Карпіловської та Н. Клименко «Словотвірна морфеміка сучасної української літературної мови» (1998 р.) і «Суфіксальна підсистема сучасної української мови» (1999 р.). І. Кучеренко продовжив вивчення дієслів у монографії «Актуальні проблеми граматики» (2003 р.), а Н. Клименко, Є. Карпіловська та Л. Кислюк дослідили дієслівні неологізми в роботі «Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі» (2008 р.).

На сьогодні при вивченні дієслова дослідники часто звертаються до таких аспектів, як граматичні категорії (К. Симонова), словотворення дієслів (У. Штанденко, Т. Коць, Л. Бісовецька та інші), синтаксичні функції дієслів (В. Фурса та інші), дієслівний вид (М. Калько), історичні пам'ятки та морфологія інфінітива (Н. Примушко).

А. Дишлева запропонувала власну класифікацію лексико-семантичних груп дієслів на основі спільних семантичних характеристик та зв'язку дієслів із реальними об'єктами й явищами, зважаючи на синтаксичні та функціональні особливості дієслів як предикатів у простих реченнях із адвербіальними поширювачами. Однак, дослідниця зазначає, що віднесення дієслова до конкретної лексико-семантичної групи є умовним, оскільки в різних контекстах і залежно від зовнішніх факторів дієслово може змінювати значення [15, с. 29-31].

Важливість систематизації дієслів полягає в тому, що вона дозволяє глибше зрозуміти граматичні й семантичні особливості української мови, а також сприяє розвитку мовознавчих досліджень, зокрема щодо синтаксису та словотворення. Сучасні підходи до вивчення дієслівної лексики української мови охоплюють

широке коло питань, від структурних та функціональних характеристик до аспектів, що стосуються історичного розвитку мовних категорій та їхньої ролі в мовній системі.

О. Леута, базуючись на логіко-граматичному підході, виокремив наступні лексико-семантичні категорії дієслів: дії, руху, стану, процесів, соціальних та ментальних дій, синсемантичні (тобто відносин), місцеперебування, буття, характеристикації, екзистенційні та володіння [7, с. 9].

У зарубіжному мовознавстві цьому питанню присвячені роботи таких науковців, як У. Чейф, Ф. Денеш, Ю. Шведова, Л. Васильєв, Ю. Апресян, Е. Падучева, Е. Рахіліна, Е. Кузнецова, Л. Бабенко та інші. Наприклад, У. Чейф виділив чотири основні групи предикатів: стану, процесу, дії та дії-процесу. В рамках категорій стану і дії він додатково виділив амбієнтний стан і амбієнтну дію, що характеризуються відсутністю аргументів. Ф. Денеш запропонував класифікацію, в якій предикати поділяються на дії та стани, з подальшою диференціацією на активні/неактивні дії, процесуальні/мутаційні дії та інші категорії, залежно від наявності або відсутності агенса [17, с. 56].

Ю. Шведова дещо відійшла від класичного поділу дієслів, зазначивши, що доцільніше розрізняти дієслова з нерозмежованою семантикою дії та стану від дієслів, де це протиставлення чітко виражене, що обумовлює їх поділ на окремі множини. До першої категорії, на її думку, належать дієслова з ослабленою повнозначністю, зокрема неповнозначні зв'язки, фазові та модальні дієслова. Дієслова другої категорії включають ті, що позначають активну дію або діяльність, а також різні неактивні стани [цитуюмо за 80, с. 9].

Ю. Апресян виокремив 15 класів дієслів «верхнього рівня», охоплюючи категорії дії, діяльності, поведінки, процесів, станів, існування, характеристики тощо [цитуюмо за 76, с. 12].

З огляду на центральну роль дієслова в мовній системі, його вивчення охоплює різні аспекти, зокрема дериваційний потенціал, лексико-семантичну класифікацію та валентнісні відношення. Різні дослідники приділяють увагу окремим аспектам, від словотвору до синтаксичної функціональності, що вказує

на необхідність інтегрованого підходу для поглибленого вивчення цієї частини мови.

Дієслово, як основний компонент у мовній системі, є ключовим елементом комунікації, оскільки воно виражає процесуальні стани, дії та взаємодію об'єктів у просторі й часі. Його роль виходить за межі простої номінації дії: через різноманітність форм і значень воно здатне передавати цілісний зміст повідомлення, який включає інформацію про агенс, об'єкт, напрямок і характер дії.

Власне, багатство граматичних категорій і синтаксичних зв'язків дієслова надає йому особливого статусу у мовній структурі. Завдяки своїй здатності конструювати часові та модальні характеристики дії, дієслово створює уявлення про дійсність як про щось динамічне й змінне. Наприклад, парадигматичні та синтагматичні зв'язки дієслова відображають його гнучкість у використанні та можливість взаємодії з іншими частинами мови, дозволяючи виражати нюанси значень і тонкощі ситуацій.

Крім того, питання класифікації дієслів залишається важливим у мовознавстві, оскільки традиційні підходи до поділу дієслів на категорії дії та стану не завжди повністю відображають усю складність цього класу. Зокрема, дослідження на стику семантики, когнітивної лінгвістики та синтаксису підкреслюють, що дієслово, завдяки своїй здатності концептуалізувати події, має виняткове значення для організації комунікативної структури речення.

Таким чином, багатогранність дієслів та їх значеннєві категорії продовжують залишатися предметом активних лінгвістичних досліджень, оскільки саме через них відбувається вербалізація концептів і формування лексико-семантичних парадигм.

1.2 Підходи до вивчення дієслова

За твердженням Н. Л. Іваницької, денотативний підхід у дослідженні мовних явищ базується на орієнтації до природного, онтологічного поділу об'єктів, ознак, дій, процесів, подій та станів, які відображені у мові. Наприклад,

лексико-семантичні класи повнозначних слів та їх тематичні групи виокремлюються саме за денотативними характеристиками. У межах словника дієслів виділяють та аналізують такі групи, як дієслова, що позначають рух (наприклад, їхати, пливати, летіти, стрибати, поспішати), мовленнєві дії (розповідати, базікати, шепотіти, співати, диктувати, говорити), психоемоційні стани (дратуватися, радіти, жахатися, сміятися, відчувати, зневажати, цінувати, кохати), звукові явища (гудіти, вибухати, гуркотіти, лунати, бриніти, шуміти, дзвеніти), паравербальні дії, як-от усмішка та сміх (реготати, сміятися, посміхатися, хіхикати, насміхатися), а також буття (жити, народжуватися, існувати, виникати, вродитися, вмирати, гинути) тощо [26, ст. 37]. Такі класифікації ґрунтуються на денотатах, на інтуїції дослідника та його знаннях про навколишню реальність, тобто на позамовних чинниках [26, ст. 37].

Науковці відзначають, що денотат як реалія позамовної дійсності виконує важливу функцію в організації мовної системи. Він забезпечує інтеграцію виражальних можливостей слів, об'єднуючи їх у структуровані групи. Завдяки денотату відбувається інтерпретація семантики кожного слова через ядерну нейтральну семантичну одиницю. Можна сказати, що саме здатність мови встановлювати зв'язок між реальними об'єктами і словами робить її унікальним засобом пізнання світу.

Денотат, характеризуючись інваріантними, тобто основними, базовими, і нейтральними характеристиками, стає ключовим механізмом для об'єднання слів у синонімічні ряди. Наприклад, українська дієслівна лексика для позначення звуків є надзвичайно багатою: воркотіти, мурчати, гавкати, мукати, курликати тощо. Ці слова відображають тонкі нюанси звукових проявів, дозволяючи мові надзвичайно точно передавати акустичні особливості. Власний досвід показує, що навіть найпростіший опис природи або тварин без цих деталей втрачає барвистість і живість [12].

Закріплення уявлення про той чи інший предмет у мові відбувається через поступовий перехід від чуттєвого сприйняття до раціонального осмислення. Це означає, що мовний знак, хоч і асоціюється з абстрактним поняттям, все ж

зберігає зв'язок із чуттєвим образом. Наприклад, коли ми чуємо слово «мурчати», у нашій уяві виникає образ задоволеної кішки. Ця здатність мови зберігати відчуттєвий компонент є, на нашу думку, однією з найцікавіших її рис, що дозволяє поєднувати наукове пізнання із художнім відображенням дійсності [12].

Існують дієслівні конструкції, які вказують на денотати лише через сукупність кількох словоформ: наприклад, «давати» вживається у сполученні з «аналіз», «гарантія», «оцінка», або ж «займатися» — з «будівництво», «організація», «сорткування». Водночас для таких конструкцій характерні певні обмеження: дієслово «давати» не поєднується з такими денотатами, як «скорочення» чи «спрощення». Це демонструє не лише гнучкість мови, але й її здатність чітко структурувати вираження певних процесів [12].

Слово в мові виконує насамперед денотативну функцію, позначаючи референт – конкретний предмет, явище чи процес. Зокрема, категоріальні ознаки (наприклад, висота чи форма дерева) дозволяють відносити об'єкт до певного класу, тоді як референтні ознаки (колір, розташування) індивідуалізують його. Як відзначають дослідники, саме ці ознаки є основою для того, щоб слово могло номінувати відповідний денотат. У цьому контексті мені здається важливим підкреслити, що вивчення денотативної функції мови не лише розширює наші знання про семантику, але й відкриває глибші аспекти зв'язку мови з мисленням [12].

Н. Л. Іваницька визначає кілька підходів до аналізу номінації денотатів: денотативно-онтологічний, денотативно-семасіологічний, денотативно-структурний та денотативно-корелюючий. Кожен із цих форматів висвітлює різні аспекти співвідношення мовного знака і позамовної реальності. Денотативно-онтологічний підхід фокусується на відображенні конкретних фрагментів реальності, а денотативно-семасіологічний – на значеннєвих варіантах, що виявляються у процесуальних денотатах (*Півень кукурікає, Зозуля кує*) [27, с. 32].

Ці аспекти аналізу, що мова є унікальним механізмом, здатним відображати багатогранність реальності. Вони підкреслюють здатність мови бути водночас точною та творчою системою.

Особливий інтерес викликає денотативно-структурний формат, що аналізує слова з погляду їхньої семантичної самостійності чи залежності. Наприклад, автосемантичні слова, такі як «парасолька», «вечір» або «стомитися», мають достатню значущість для самостійної номінації, тоді як синсемантичні слова потребують контексту. Це нагадує про багатогранність мовної системи, яка здатна створювати як прості, так і складні структури, адже саме самостійність чи залежність слова від контексту визначає його виразність.

Таким чином, денотат як центральна одиниця мовної семантики слугує основою для формування синонімічних рядів, організації лексико-семантичних класів та тематичних груп. Він об'єднує слово з реальністю, зберігаючи зв'язок між абстрактним поняттям і конкретним образом. Це не лише підкреслює багатство мови, але й відкриває нові перспективи для її вивчення як феномену, що поєднує когнітивні, соціальні й культурні аспекти.

Науковці зауважують, що поняття денотата, яке відображає реалії позамовної дійсності, виконує ключову роль у структуризації виражальних можливостей мовних одиниць. Денотат об'єднує слова, утворюючи їхні синонімічні ряди. Це сприяє визначенню їхньої семантики на основі ядерної нейтральної семи, яка забезпечує базову інтерпретацію кожного слова. Водночас важливо зазначити, що денотат не обмежується лише формальною класифікацією. Його вплив на структуру мови охоплює як теоретичний, так і практичний рівні, дозволяючи краще зрозуміти, як слова співвідносяться з реальністю.

Міркуючи про роль денотата, можна сказати, що він не просто впорядковує мовні одиниці, але й допомагає глибше розкрити смислові аспекти мовлення. Завдяки денотативному підходу відкривається можливість аналізу мовних явищ із різних перспектив – від функціональної до лексико-семантичної. Цей підхід є

основою для класифікації слів за їхньою здатністю відображати реальність, що є фундаментальним аспектом комунікації.

Інваріантна характеристика денотата, що має семантичну нейтральність, є основою для групування слів у синонімічні ряди. У цих рядах виділяється основна лексема, або інваріант, яка позначає денотат, зберігаючи нейтральність за ключовими ознаками [26, с. 22-25]. Наприклад, українська лексика пропонує багатий вибір дієслів для опису звучання [94, с. 12]: *воркотіти, муркотіти, кукурікати, гриміти, пищати* тощо. Ці дієслова відображають різні аспекти звучання, і кожне з них має свій специфічний зв'язок із денотатом, що забезпечує їх унікальність у мові.

Роздумуючи над багатством української мови, варто зазначити, що така різноманітність дієслів не лише збагачує мову, а й розкриває культурну й емоційну багатогранність народу. Українська мова з її багатою лексичною палітрою дозволяє точніше передавати деталі та нюанси звукових явищ, створюючи тим самим потужний інструмент для художнього та наукового опису дійсності. Це відображає складність мовної діяльності, яка інтегрує як емоційне, так і логічне осмислення. Тут важливо підкреслити, що мовний знак завжди зберігає зв'язок із чуттєвим образом предмета. Це дає змогу не лише формулювати конкретні уявлення про об'єкти, але й створювати глибокі концептуальні структури, які сприяють пізнанню складних явищ [12].

Особливо цікавим є зв'язок денотатів з процесуальними словами. Наприклад, дієслово *давати* утворює цілі групи словосполучень (*давати пораду, гроші, інтерв'ю*), але має обмеження у використанні, що демонструє чітку системність у мовленні. З іншого боку, дієслово *займатися* використовується з іншими денотатами (*займатися бізнесом, будівництвом, організацією*). Ці приклади свідчать про те, що мовна система має суворо визначені правила, які забезпечують її логічність і зрозумілість.

Слово, як інструмент номінації, позначає референти, які відображають конкретні предмети, явища чи процеси. Референти можна розглядати через категоріальні та референтні ознаки. Перші узагальнюють властивості певного

класу, наприклад, дерев, а другі підкреслюють індивідуальні риси кожного з них, як-от форма чи колір. У цьому контексті стає зрозумілим, наскільки важливою є здатність мови передавати як універсальні, так і унікальні характеристики предметів [23, с. 82-83].

Ця взаємодія між загальним і конкретним, властива денотативній функції слова, допомагає людині не тільки класифікувати об'єкти, але й формувати багатовимірне бачення реальності. Завдяки цьому мова стає не лише засобом спілкування, але й інструментом пізнання світу.

Підсумовуючи, денотат є центральною одиницею у вивченні семантики мови. Він об'єднує слова, допомагаючи формувати їхні синонімічні ряди, визначати тематичні групи та розкривати внутрішню логіку мовної структури. Денотативний підхід дозволяє глибше зрозуміти, як мова відображає реальність і структурує наші уявлення про світ. Завдяки аналізу денотатів можна виявити не лише закономірності лексичної системи, а й особливості культурного сприйняття, яке впливає на мовну картину світу.

У своїй праці *«Структура українського дієслова»* В. М. Русанівський [13] детально розглянув основні етапи проведення морфемного аналізу. Зокрема, він запропонував чітку послідовність дій, яка складається з кількох ключових кроків.

По-перше, аналіз починається з порівняння різних словоформ. На цьому етапі необхідно залишити незмінною частину слова, яка закінчується однаковою фонемою для всіх форм лексеми. Потім слово поділяється на дві частини, які умовно відносяться до двох груп: перша частина позначається як ряд А (a_1 , a_2 тощо), а друга – як ряд В (b_1 , b_2 тощо). Наступним кроком є порівняння виділених кінцевих частин словоформ, щоб уточнити їх структуру [52].

Цей етап аналізу є критично важливим для розуміння внутрішньої будови слова, оскільки він дозволяє ідентифікувати базові елементи, які формують основу значення лексеми. Особливо це корисно при вивченні складних слів, де можливе нашарування кількох морфемних рівнів.

По-друге, виділені морфеми групуються у парадигми на основі спільних категорій. Ті морфеми, які не входять у парадигми, отримують назву "незв'язаних" морфем.

Такий підхід відображає системність у вивченні мови, адже він дозволяє впорядкувати інформацію про морфеми за їх функціональними ознаками. Цей метод може бути корисним для аналізу рідкісних чи діалектних форм, де морфеми можуть поводитися менш регулярно.

Третій етап полягає у порівнянні всіх словоформ, які виконують однакову функцію. Це дозволяє визначити елементи парадигми та з'ясувати, які саме морфеми мають ключове значення у формуванні граматичних категорій.

Цей підхід сприяє глибшому розумінню граматичної системи мови, оскільки він демонструє, як різні форми одного слова взаємодіють у мовній системі.

Четвертий етап фокусується на виділенні словотвірних морфем. Їх аналіз базується на зіставленні словоформ із дериваційно пов'язаними словами, які належать до інших частин мови.

Цей аспект показує, як утворення слів пов'язане з лексичними та граматичними категоріями. Вивчення словотвірних морфем допомагає краще зрозуміти механізми поповнення словникового запасу мови.

П'ятий етап присвячений ідентифікації суфіксів основи, які можуть мати різні варіанти. Це дозволяє більш детально проаналізувати лексико-семантичну функцію суфіксів.

На завершальному етапі проводиться визначення префіксів із врахуванням кореневої частини раніше проаналізованих слів. Це забезпечує повноту морфемного аналізу, оскільки дає змогу простежити, як префікси модифікують основне значення слова [11; 24].

Підсумовуючи, методика, запропонована В. М. Русанівським, є системною та логічною. Вона дозволяє поступово розкрити структуру слова, виділити його значущі елементи та зрозуміти їхню взаємодію.

Повнозначні слова в мові виконують різні функції залежно від контексту, мети висловлювання, стилю мовлення та інших чинників, як мовних, так і позамовних. І хоча їхня семантика може бути зрозумілою поза контекстом, більшість слів усе ж вимагають уточнень чи доповнень, щоб передати більш конкретний зміст. Науковці, досліджуючи це явище, дійшли висновку, що існують два основні типи повнозначних слів: автосемантичні (абсолютивні) та синсемантичні (релятивні) [12].

Дієслова автосемантичної семантики формують окрему категорію дієслівної лексики, якій притаманні унікальні лексико-семантичні, сполучувальні та функціональні характеристики. Ці параметри стають зрозумілими завдяки вивченню семантики слова та використанню теорії функціонального аналізу мовних одиниць. Як стверджує Н. Л. Іваницька, автосемантичні дієслова – це ті, що не потребують обов'язкових доповнень чи конкретизаторів для вираження свого значення. Їхній фонемний склад забезпечує тісний зв'язок із реаліями позамовної дійсності [24, с. 83].

Приклади автосемантичних дієслів в українській мові включають такі слова, як *жесвіти*, *пицати*, *зеленіти*, *козакувати*. Ці дієслова не лише самодостатні, а й мають багатий семантичний потенціал, що дозволяє їм без додаткових елементів передавати складні поняття чи стани. У свою чергу, синсемантичні дієслова, такі як *знаходити* або *перебувати*, потребують уточнюючих слів для реалізації свого значення. Наприклад, без зазначення об'єкта чи місця такі дієслова залишаються семантично неповними. Це ще раз підкреслює, наскільки важливим є контекст у процесі формування значення.

Головною семою, яка об'єднує автосемантичні дієслова, є «процесуальність», що співвідносить їх із позамовною дійсністю. Більш точна характеристика цієї семи включає аспекти «дії», «процесу» та «стану». Можна сказати, що ця багатовимірність дозволяє автосемантичним дієсловам бути настільки універсальними у вживанні, адже вони можуть виражати як зовнішні, так і внутрішні аспекти реальності.

Додаткові денотативні семи конкретизують базові значення дієслів, забезпечуючи їхню варіативність. Наприклад, дієслова на кшталт *голосити* чи *теревенити* набувають додаткових конотативних відтінків, що відображають ставлення мовця до ситуації [12]. Ці слова не просто позначають дію, а й надають їй емоційного забарвлення, що є чудовою ілюстрацією виразності української мови.

Аспектуальність автосемантичних дієслів представлена через додаткові аспектуальні семи, такі як інтенсивність чи тривалість дії. Наприклад, дієслова *співати* і *заспівати* демонструють, як граматичні елементи, такі як префікс *за-*, додають семантичні відтінки, наприклад, часової обмеженості.

Підсумовуючи, автосемантичні дієслова української мови – це унікальна категорія, яка демонструє самостійність і багатогранність слів у передачі значення. Вони слугують чудовим прикладом того, як мова може одночасно бути простою та складною, точно передавати інформацію і водночас відкривати простір для інтерпретації.

1.3 Дієслово як частина мова та його семантична класифікація

Лексико-граматичні класи дієслів та їхня граматична семантика традиційно є об'єктом зацікавлення мовознавців. В українській лінгвістиці основи семантичного аналізу лексики були закладені О. О. Потебнею, який уперше зазначив важливість розрізнення виду та способів дієслівної дії. На думку вченого, граматична форма є складовою частиною значення слова, проте її функціонування залежить від контексту використання в мовленні [94, с. 46].

Суттєву теоретичну основу для аналізу лексико-граматичних категорій українського дієслова, зокрема аспектуальності, створили праці українських дослідників (О. О. Потебні, О. С. Мельничука, В. М. Русанівського, О. І. Бондаря, І. Р. Вихованця, К. Г. Городенської, А. П. Грищенка, А. П. Загнітка, М. Я. Плющ, М. І. Калька, С. О. Соколової, М. В. Мірченка, О. І. Леути та ін.). Значний внесок зробили також західні (А. Баретсен, В. Брой, З. Вендлер) науковці.

Сучасне трактування категорії виду дієслова базується на понятті аспекту, який розуміється як «внутрішній час процесуальної ознаки». Категорія аспектуальності визначається як властивість динамічної ознаки, що формує функціонально-семантичне поле, центром якого виступає категорія виду. Такий підхід до аспектуальності відображений у концепції темпоральних полів, запропонованій українським мовознавцем О. І. Бондарем [80].

Дієслово — це найскладніша частина мови, що обумовлено його ключовою роллю у структурі речення та наявністю складної системи граматичних категорій. Основною функцією дієслова є вираження предикації, тобто встановлення зв'язку між подією, описаною у реченні, та реальністю. Це робить дієслово центральним елементом комунікації, який забезпечує динамічність мовлення [6, с.17].

Категоріальне значення дієслова — це процесуальність, або відображення дії чи стану, які розвиваються в часі. Особливістю є те, що навіть дієслова, які позначають стани (наприклад, існувати, залежати) чи оцінки (здаватися, виглядати), все одно мають процесуальний характер. Це підкреслює їхню здатність відображати тривалість або зміну станів, що відбуваються в межах певного часового проміжку [6, с.18].

Форми дієслова в англійській мові поділяються на дві основні групи: фінітні (особові) та нефінітні (безособові). Фінітні форми утворюють предикативний центр речення, виконуючи роль присудка, тоді як нефінітні виступають допоміжними, виконуючи функції другорядних членів речення або створюючи додаткові предикативні центри. Наприклад, у реченні "Родді хотів загладити провину..." інфінітивна конструкція загладити провину дозволяє передати мету дії, створюючи другорядний предикативний зв'язок [6, с.18].

Дивовижною особливістю дієслова є його універсальність та здатність адаптуватися до різних комунікативних завдань. Ця гнучкість підкреслює багатогранність людського мислення, яке постійно шукає способи передати ідеї у найточнішій формі.

Час є однією з базових граматичних категорій дієслова. Завдяки часовим формам дієслово дозволяє розташовувати події на часовій осі, співвідносячи їх із моментом мовлення чи іншими подіями. Час можна розглядати у трьох аспектах: загальне поняття часу (філософське розуміння), лексичне позначення часу (наприклад, *зараз, після цього, у 2024 році*) та граматичний час (наприклад, *працює, працював*) [6, с.18].

Граматичний час виражається через протиставлення теперішнього, минулого і майбутнього. Наприклад, англійська мова використовує форми *worked* (минулий), *works* (теперішній) та конструкцію *will work* для позначення майбутнього. Однак форма майбутнього часу є предметом наукових дискусій. Наприклад Е. Блох запропонував нову категорію перспективного часу, яка пояснює майбутній час як відносний, а не абсолютний [6, с.18].

Роздуми про категорію часу відкривають нам не лише складність мовної структури, а й те, наскільки мова пов'язана із нашими уявленнями про плинність подій. Наприклад, проблема майбутнього часу в англійській мові нагадує про те, що наше сприйняття часу — це радше умовність, ніж абсолютна істина.

Категорія також голосу є надзвичайно важливою для стилістики мови. Вона надає можливість варіювати акценти, залежно від комунікативного завдання, що свідчить про те, наскільки мова є гнучким і адаптивним засобом вираження думки. В англійській мові вона позначає напрямок дії щодо суб'єкта чи об'єкта. Якщо підмет є виконавцем дії, ми говоримо про активний стан (наприклад, *The boy broke the vase*). Якщо підмет є об'єктом дії, вживається пасивний стан (наприклад, *The vase was broken by the boy*) [6, с.18].

Активний і пасивний стани утворюють граматичну опозицію, де пасивний стан є маркованим за допомогою конструкції *be + -en*. Пасив дозволяє змінювати акцент у реченні, переносючи фокус із виконавця на об'єкт. Наприклад, у реченні *This book was written by a famous author* увага зосереджена саме на книзі, а не на авторі [6, с.19].

Дієслово — це основний граматичний інструмент, який дозволяє передавати процесуальні, часові та відношеневі аспекти подій. Його складна

структура і багатогранність підкреслюють унікальність кожної мови та її здатність пристосовуватися до потреб комунікації. Дослідження дієслова як частини мови нагадує про багатство мовної системи і її зв'язок із людським мисленням. Це вчергове доводить, що мова — це не лише засіб спілкування, а й інструмент, через який ми будуємо своє розуміння світу.

Аналіз лексико-граматичних категорій дієслова, зокрема аспектуальності, демонструє складність і багатовимірність цієї частини мови. Дієслово, як основа предикативності, виконує ключову роль у структурі речення, що зумовлює необхідність детального дослідження його семантичних і граматичних особливостей. Зусилля мовознавців, таких як О. О. Потебня, О. І. Бондар та інші, допомогли створити ґрунтовні теоретичні основи для розуміння функцій і значення аспектуальних категорій у дієслові [6, с.20].

Важливо зазначити, що категорія аспектуальності є не лише суто граматичним явищем, а й відображенням когнітивних і комунікативних потреб мовців. Це свідчить про її інтегративну роль у мовній системі, яка виходить далеко за межі синтаксису чи морфології, охоплюючи також семантичний і прагматичний рівні. Таке багатоаспектне вивчення дієслова дає змогу глибше зрозуміти природу мовлення та його взаємозв'язок із мисленням.

Категорії способу (*The category of mood*) та виду (*The category of aspect*) безпосередньо не відносяться до семантичної класифікації дієслів, оскільки вони описують граматичні особливості дієслова.

Наприклад:

- Семантична класифікація стосується змістового наповнення дієслів, тобто їх значення (що вони позначають: дію, стан, процес тощо).
- Категорія способу визначає, як дія чи стан сприймаються з точки зору реальності: як реальні (*indicative*), можливі/умовні (*subjunctive*), чи такі, що відображають бажання або наказ (*imperative*).
- Категорія виду (аспекту) характеризує дію з точки зору її завершеності чи тривалості: наприклад, доконаний (*perfective*) та недоконаний (*imperfective*) вид [6, с. 22]

Однак, якщо детально розглянути семантичну класифікацію, можна зазначити, що такі граматичні категорії, як вид чи спосіб, впливають на сприйняття та вираження семантики дієслів. Наприклад:

1. Дієслова із значенням дії можуть мати як доконаний, так і недоконаний вид (*зробив* — *робив*).
2. Спосіб може додатково підкреслювати семантичні особливості, наприклад, розрізняючи умовні дії (*я б зробив це*) та наказові (*зроби це!*) [6, с. 21-24].

Семантика дієслова тісно взаємодіє з його граматичними категоріями, такими як спосіб і вид. Наприклад, дієслова дії можуть мати різну видову характеристику (доконаність або тривалість), що впливає на спосіб передачі їхнього значення. Спосіб дієслова, у свою чергу, допомагає виразити відношення до реальності, підкреслюючи можливість, умову чи реальність дії. Таким чином, граматичні категорії є важливим інструментом розкриття семантичної природи дієслова [6, с. 24].

Цей взаємозв'язок демонструє, як граматику і семантику працюють разом, щоб створити глибше значення дієслів. Це робить їх багатограними й незамінними у мовленні.

Семантична класифікація дієслів дозволяє заглибитися у їхні значення, допомагаючи виявити як лексичні, так і синтаксичні закономірності їх використання.

Семантична класифікація дієслів ґрунтується на їхньому значенні. В англійській мові такі дієслова поділяються на кілька груп:

- Знакові дієслова (*notional verbs*), що мають самостійне лексичне значення.
- Допоміжні дієслова (*auxiliary verbs*), які втрачають лексичне значення, виконуючи лише граматичну функцію.
- Напівдопоміжні дієслова (*semi-auxiliary verbs*), що поєднують загальне значення з важливою синтаксичною функцією [82].

Напівдопоміжні дієслова привертають особливу увагу, адже вони не виконують самостійної ролі в реченні, але синтаксично структурують предикат.

Це можуть бути модальні дієслова (*must, should, can*), зв'язкові дієслова (*seem, become*), аспектуальні дієслова (*begin, finish*), а також групові конструкції (*to lose sight, to get angry*) [82].

Напівдопоміжні дієслова мають значний вплив на синтаксичну побудову речення. Їхня здатність передавати граматичні категорії часу, способу чи особи робить їх універсальними інструментами в мовній системі. Саме завдяки цій універсальності вони часто використовуються в складених присудках [82].

Ще одним важливим аспектом семантичної класифікації є зв'язок між значенням дієслів і їхньою синтаксичною роллю. Наприклад, допоміжні та напівдопоміжні дієслова здебільшого втрачають своє первинне значення, натомість передаючи синтаксичну функцію у складених предикатах:

- She didn't seem to be tired.
- It was growing dark outside.
- He must have seen her [82].

Ці приклади демонструють, як напівдопоміжні дієслова забезпечують гнучкість у вираженні складних ідей, передаючи певні аспекти граматичних категорій через контекст.

Саме ці конструкції є доказом універсальності англійської мови, яка дозволяє уникати громіздких формулювань. Використання таких дієслів спрощує синтаксис і робить його одночасно точним і багатозначним.

Семантична класифікація дієслів має значення не лише для теоретичного аналізу, але й для практичного застосування, наприклад, у галузі обробки природної мови. Такі класифікації, як таксономія Левіна, створюють основу для аналізу зв'язків між синтаксисом і семантикою дієслів, що особливо важливо у сфері машинного перекладу, автоматичного розпізнавання тексту та побудови лексиконів [86].

Можна зробити висновок, що семантична класифікація дієслів — це ключ до розуміння багаторівневої структури мови. Вона допомагає не лише аналізувати окремі слова, але й розкривати загальні закономірності, що лежать в основі мовного спілкування. Розширення таких класифікацій, наприклад, через

аналіз корпусів текстів, може стати важливим етапом у розвитку як лінгвістики, так і суміжних галузей.

Таким чином, семантична класифікація дієслів є важливим інструментом дослідження англійської мови. Вона дозволяє вивчати як окремі лексеми, так і їхні синтаксичні функції, створюючи основу для аналізу та розуміння мовної системи в цілому.

1.4 Структурні та функційні особливості дієслова

Термін «структура» було запроваджено у мовознавство на першому міжнародному конгресі лінгвістів, який проходив в 1928 в Гаазі. Його учасники визначили, що структура є основою існування мовних елементів, оскільки вона базується на законах, які керують цілим [11]. Аналіз структури мовних одиниць враховує три складові: 1) системне ціле; 2) окремі елементи, що входять до цього цілого; 3) взаємозв'язок між ними.

Слова, які належать до однієї частини мови, об'єднуються в семантико-граматичні класи. Вивчення структури таких слів зосереджується на аналізі їх внутрішньої організації. Для аналізу структури дієслів, зокрема, потрібно враховувати морфемний склад, що формує дві підсистеми: парадигми, які виражають категоріальне значення, та систематизовані ряди морфем, які є взаємозамінними в межах однієї граматичної функції [11].

Граматична структура слова має двоярусну організацію: синтаксичний ярус (який включає синтаксичні одиниці, що виконують роль найскладніших знаків у мовній комунікації) і морфологічний ярус (до якого належать парадигми та позапарадигматичні морфеми) [11].

Морфеми класифікуються на чотири основні типи: графічно-фонетичні, позиційні, морфологічні та стилістичні. Афіксальна морфема може входити до кількох парадигм, отримуючи відповідну кількість значень. Таким чином, кількість парадигм визначається кількістю значень тієї чи іншої морфеми [11, с. 19–21].

Флексії є основними компонентами морфологічних парадигм, але іноді до них можуть долучатися також префікси, суфікси та службові слова [11].

Сучасна лінгвістика прагне комплексного дослідження мови, враховуючи взаємодію її елементів. З цією метою проводяться численні дослідження, зокрема типологічні, системно-структурні та прагматичні, які спрямовані на вивчення властивостей мовних одиниць і їх взаємозв'язків [101].

Дієслова займають значне місце у лексичному складі будь-якої мови, оскільки вони позначають дію, процес або стан, характерні для людини, тварини чи предмета. В українській та англійській мовах ця частина мови є однією з найбільших за обсягом.

Дієслово є важливим об'єктом для мовознавчих досліджень, оскільки воно володіє багатогранними значеннями, гнучкою структурою змісту, а також широким спектром форм і сполучень. Воно може передавати різні аспекти: дії, стану, переміщення, формування, ознак, мовлення чи мислення. Виступаючи ключовим елементом висловлювання, дієслово привертає значну увагу лінгвістів, які присвятили цій темі численні дослідження [19].

У наукових працях дієслова часто аналізуються з різних точок зору. Одним із таких підходів є вивчення лексичної семантики, яке розробляли, зокрема, М. М. Болдирев [8] та О. О. Залужна [19]. Спочатку дієслово розглядалося лише як позначення процесу, однак А. Мейє розширив це поняття, додавши до нього стан і дію. Відповідно, дієслова поділяються на дві основні категорії: дієслова дії та дієслова стану. Останні описують якісний або просторовий стан об'єкта, часто будучи неперехідними. Дієслова дії зазвичай означають активність і теж можуть бути неперехідними [8].

Згідно з теорією Л. Теньєра, так званий "дієслівний вузол" є центральною частиною речення в багатьох європейських мовах. Він включає суб'єкти, об'єкти та дію, що їх об'єднує, створюючи своєрідну "драму". У цьому процесі беруть участь іменники або їхні еквіваленти, які називаються актантами [8].

Дієслова також поділяються на статичні (що виражають стан) та динамічні (що позначають дію чи події). У межах вербоцентричної моделі Л. Теньєра

дієслово розглядається як основа будь-якої мовленнєвої ситуації, а присудок, утворений за участю дієслова, є центром висловлювання [21].

Дієслова можна класифікувати за їхньою будовою:

- Прості (simple verbs): утворені без афіксів;
- Похідні (derived verbs): створені шляхом додавання афіксів;
- Складні (compound verbs): виникають у результаті об'єднання двох основ в одне ціле;
- Складені (composite verbs): формуються шляхом поєднання дієслова з службовим словом.

Ця класифікація характерна як для української, так і для англійської мов [18; 63].

У функціональному аспекті виділяють кілька ключових особливостей дієслів:

- Частиномовна приналежність;
- Лексична семантика;
- Словозмінна парадигма;
- Граматична валентність.

Функційні аспекти дієслова включають його ступінь вживаності, можливість формування парадигми, а також комунікативне значення. Синтаксична роль дієслова полягає у визначенні структури речення: воно задає семантичні зв'язки між іншими частинами речення та визначає їхню граматичну роль.

Особливу увагу привертає здатність дієслів виражати перехідність або неперехідність. У перехідних дієсловах дія спрямована на об'єкт (предмет або особу), тоді як неперехідні дієслова не потребують додатків [45].

Семантичний аналіз дієслова вимагає врахування таких характеристик, як граничність і цілісність дії. Граничність визначає, чи має дія конкретну межу, а цілісність пов'язана з доконаністю або недоконаністю. Наприклад, недоконані дієслова описують процес до досягнення внутрішньої межі (наприклад,

будувати), тоді як доконані акцентують завершеність (наприклад, *збудувати*) [11, с. 225].

Типологія дієслівної лексики є складним завданням, оскільки багатофункціональність дієслова ускладнює її аналіз лише семантичними або граматичними категоріями. Таким чином, дослідження дієслова включає аналіз його лексико-семантичних, граматичних і синтаксичних особливостей, що підкреслює його центральну роль у структурі речення.

Дієслово як частина мови має унікальну здатність виконувати різноманітні функції, що залежить від його граматичних, семантичних та синтаксичних характеристик. Серед груп дієслів виділяють смислові дієслова, дієслова-зв'язки, допоміжні та модальні (останні відсутні в українській мові) [16]. У цьому дослідженні основна увага зосереджується саме на смислових дієсловах, оскільки вони самостійно мають лексичне значення і не потребують додаткових лексичних засобів. Вони слугують головними носіями значення дії або стану та виступають присудками у реченнях [16].

Цікаво, що саме смислові дієслова є найуніверсальнішими з погляду комунікативного навантаження. Вони здатні не лише точно описувати дію, а й передавати тонкощі відтінків значення залежно від контексту.

Одним із ключових параметрів дієслів є здатність до перехідності або неперехідності. Перехідні дієслова позначають дію, яка переходить на об'єкт безпосередньо, утворюючи зв'язок з прямим додатком. Неперехідні ж не потребують додатка для повного розуміння [16]. Ці властивості є універсальними для більшості мов, але їхні реалізації можуть суттєво відрізнятися залежно від лексичних і граматичних систем. В англійській мові ця категорія додає варіативності у використанні, особливо коли йдеться про перенесення смислового навантаження на інші частини мови або утворення нових конструкцій.

Дослідники цієї теми звертали увагу на дві релевантні ознаки дієслова: граничність і цілісність дії. Поняття «граничність» включає такі фази, як початок, кінець, досягнення мети та перехід в інший стан [43]. Ці фази формують

концепт «поля аспектуальності», що включає кількісні характеристики (тривалість, інтенсивність, кратність) та якісні ознаки (динаміка – статика, граничність – неграничність дії). Особливу увагу слід приділити взаємодії семантики та граматики, адже вони формують єдине ціле в рамках функційного аналізу дієслів.

Семантична структура дієслова є комплексною і містить не лише процесуальні ознаки, але й субстанційні семи [16]. Вони забезпечують опис мікроситуацій, які тісно пов'язані з лексичними та синтаксичними контекстами. Це підкреслює значення мікроконтексту для повного розкриття значення дієслова.

У літературному тексті, такому як *«Мері Поппінс»* П. Л. Треверс, дієслова переміщення створюють динаміку, характер, роблять картину цілісною та вказують на конкретні дії персонажів і підкреслюють їхню роль у розвитку сюжету.

Термін "транспозиція", запропонований Ш. Баллі [9, с. 692], охоплює процес переходу слів з однієї частини мови до іншої. Одним із значущих типів цього явища є вербалізація, що передбачає перетворення слова на дієслово (наприклад, ходьба → ходити). Цей процес особливо цікавий у контексті аналізу твору, де часто спостерігається поєднання стилістичних прийомів із семантичними перетвореннями.

Словотвірні процеси відіграють значну роль у літературній творчості. У текстах П. Л. Треверс дієслова часто набувають нових відтінків значення, адаптуючись до стилістики твору. Ця гнучкість допомагає авторам створювати живі й насичені описи.

Таким чином, структурні та функційні особливості дієслова демонструють не лише його лексичну і граматичну багатогранність, але й культурну унікальність, яка розкривається через аналіз літературних текстів. Глибоке дослідження дієслів переміщення у творі *«Мері Поппінс»* сприятиме виявленню їхньої ролі у формуванні художнього стилю.

Висновки до розділу 1

Дослідження дієслова займає важливе місце у сучасному мовознавстві, адже ця частина мови відіграє ключову роль у побудові речень і передачі значень. Дієслово є предикативним центром речення, що забезпечує зв'язок між підметом і дією чи станом, дозволяючи передавати інформацію про хід, тривалість чи завершеність дії. Його граматичні категорії, такі як вид, спосіб, час, перехідність/неперехідність, сприяють точному вираженню динамічних явищ у мовленні. Завдяки цим характеристикам дієслово виконує функцію основного елемента динамічності мовної системи.

У рамках мовознавчих досліджень розглядається широкий спектр підходів до аналізу дієслів. Зокрема, денотативний підхід акцентує увагу на взаємодії мовних одиниць із реальністю, досліджуючи зв'язок між мовними знаками та об'єктами дійсності. Денотат, як об'єкт або явище реального світу, є основою семантичної організації мови. Завдяки інваріантним характеристикам — спільним ознакам для групи слів — денотат об'єднує слова у синонімічні ряди чи лексико-семантичні класи, забезпечуючи точність і багатозначність мовного вираження.

Процес номінації денотатів спирається на категоріальні та референтні ознаки, які відображають як узагальнені властивості об'єкта (форма, висота), так і його індивідуальні характеристики (колір, розташування). Такий підхід дозволяє не лише створювати мовні одиниці, які точно відображають реальність, але й зберігати творчий потенціал мови. Аналіз аспектуальності, що включає тривалість чи завершеність дій, забезпечує більш глибоке розуміння динаміки взаємодії мовних одиниць із реальністю. Морфемний аналіз, як-от методика В. М. Русанівського, зосереджується на дослідженні внутрішньої організації слова та зв'язків між його морфемними компонентами, сприяючи розумінню його граматичних і лексичних характеристик.

Семантична класифікація дієслів додає глибини до аналізу цієї частини мови, розподіляючи їх на дії, стани, процеси тощо. Вона враховує, як лексичне значення дієслова взаємодіє з його граматичними категоріями, такими як вид,

спосіб чи час. Наприклад, дієслова дії можуть виражати завершеність або тривалість процесу, залежно від виду, а категорія способу модифікує значення, додаючи до нього умови, бажання чи наказовість. Така взаємодія лексико-граматичних категорій забезпечує точність і гнучкість дієслів у мовленні.

Окрім того, систематизація дієслів, їх структурний і функційний аналіз сприяють розвитку мовознавчих досліджень. Структурний аналіз охоплює вивчення морфемного складу, словозмінних парадигм, а також класифікацію дієслів за будовою (прості, похідні, складні, складені). У функціональному аспекті дієслова характеризуються такими ознаками, як лексична семантика, граматична валентність, перехідність/неперехідність, а також здатність виражати аспекти дії, включаючи її граничність і цілісність.

Праці українських і зарубіжних мовознавців, зокрема О. О. Потебні, О. С. Мельничука, В. М. Русанівського, заклали міцний фундамент для розуміння дієслова як частини мови. Вони розкрили категоріальне значення дієслова як процесуальності, показали його роль у відображенні тривалості та змін у часі, а також взаємозв'язок граматичної форми з контекстом мовлення. Семантична класифікація, доповнена такими підходами, як таксономія Левіна, знаходить практичне застосування у створенні сучасних мовних інструментів, таких як машинний переклад і автоматичний аналіз текстів.

Отже, дослідження дієслова як частини мови відкриває широкі можливості для розуміння мовної системи загалом. Гнучкість, багатозначність і універсальність цієї частини мови підкреслюють її ключову роль у побудові речень, передачі динамічності мовлення та відображенні реальності. Аналіз лексико-граматичних категорій дієслова стає важливим інструментом у вивченні взаємозв'язків мовної структури, мислення та культури.

РОЗДІЛ 2

ДІЄСЛОВА ПЕРЕМІЩЕННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

2.1 Лінгво-філософське осмислення категорії переміщення

Термін "онтологія" вперше був уведений у філософський обіг у XVII столітті німецьким мислителем Р. Гоклініусом. Онтологія визначається як галузь філософії, що зосереджується на фундаментальних питаннях буття, досліджуючи структуру світу, його основні характеристики — матерію, рух, простір, час, причинність тощо. Це поняття стало важливим елементом філософського мислення, що й донині надихає наукові та теоретичні пошуки [9]

У сучасному науковому дискурсі онтологія відіграє ключову роль у встановленні взаємозв'язку між науковими знаннями та філософськими уявленнями, зокрема через інтеграцію концептів простору та часу у фізику й метафізику.

Історія розвитку онтології свідчить про її центральне місце у філософії. Зокрема, в курсах метафізики, що читалися в Києво-Могилянській академії з XVII століття, вивчали такі проблеми, як відношення між сутністю і існуванням. Європейська філософія XX століття спробувала знову структурувати онтологічні знання, пропонуючи нові концептуальні підходи. Неотомізм відновлював теологічні тлумачення буття, тоді як феноменологія Гуссерля пропонувала відхід від суто гносеологічного підходу. Нові ідеї, як-от "нова онтологія" Н. Гартмана, розглядали пізнання як похідне від онтологічної реальності. Водночас екзистенціалізм (Хайдеггер, Сартр) акцентував на суб'єктивному переживанні буття [9]. Ці теоретичні пошуки демонструють, як різні філософські традиції намагаються поєднати об'єктивний і суб'єктивний аспекти реальності. Цей синтез, можливо, сприяє розвитку гуманітарних і технічних наук.

Акцентуючи увагу на аналізі єдності матерії, руху, простору і часу, саме рух та зміна — основні атрибути матерії. Діалектика трактує їх як нерозривну єдність буття і небуття. Ця єдність розкриває складну природу світу: будь-яке явище одночасно перебуває у процесі самознищення і створення нового. Простір і час

як форми існування матерії також мають універсальний характер. Вони взаємодіють у вигляді просторово-часового континууму, утворюючи основу для будь-якої фізичної чи соціальної реальності [9].

Рух та зміна — основні атрибути матерії. Діалектика трактує їх як нерозривну єдність буття і небуття. Ця єдність розкриває складну природу світу: будь-яке явище одночасно перебуває у процесі самознищення і створення нового. Простір і час як форми існування матерії також мають універсальний характер. Вони взаємодіють у вигляді просторово-часового континууму, утворюючи основу для будь-якої фізичної чи соціальної реальності [9]. У такому підході концепція переміщення отримує багатогранну інтерпретацію: як явище фізичного простору, так і процесуальний атрибут буття, що визначає зміну й розвиток усього існуючого.

Отже рух є фундаментальною характеристикою матерії, яка забезпечує її існування та розвиток. Матерія не може бути уявлена без руху, адже останній виступає способом її буття. У філософському сенсі рух визначається як будь-яка взаємодія, зміна стану об'єктів, що відбувається в процесі їхнього існування та взаємодії. Це поняття включає як фізичні, так і соціальні, біологічні, психологічні та інші аспекти змін [78].

Основні властивості руху:

1. Об'єктивність: рух існує незалежно від людської свідомості, як частина реального світу.
2. Загальність: немає об'єкта, який би не змінювався у часі чи просторі.
3. Незнищеність: рух неможливо знищити, він є постійним.
4. Абсолютність: матерія та рух є неподільними, це універсальний принцип існування.
5. Відносність: рух завжди оцінюється стосовно певної системи відліку [78].

Різноманіття форм руху відображає різні способи змін та взаємодій у світі. Для наочності був зроблений рисунок 1.2:

Рис. 1.2 *Форми руху*

На рисунку зображено один з варіантів класифікації форм переміщення за принципом відображення різних способів, змін та взаємодій у світі. Розгляньмо детальніше ці категорії:

Прогресивний рух. Прогрес відображає перехід від простого до складного. Це розвиток, пізнання, створення нового. Наприклад, еволюція видів або технологічний прогрес — це яскраві прояви прогресивного руху [51].

Регресивний рух. Регрес характеризується рухом у зворотному напрямку — від складного до простого. Це процеси розпаду, деградації, які можуть завершуватися зникненням об'єктів або систем, як, наприклад, розпад суспільства чи смерть організму [51].

Рух по колу. Це форма руху, коли об'єкт повертається у вихідну точку. Прикладом є обертання вентилятора чи орбіта планет навколо зірок. Такі зміни демонструють циклічність у природі та суспільстві [51].

Важливо зазначити, що рух не виключає моментів спокою. Спокій можна розуміти як такий стан, коли об'єкт не змінюється стосовно певної системи відліку, однак у глобальному масштабі він все одно піддається впливу динамічних процесів. Наприклад, людина, яка сидить за столом, здається нерухомою, але насправді вона перебуває у русі разом із Землею.

Розуміння різноманіття форм руху дозволяє пояснювати як мікроскопічні процеси у фізиці, так і складні соціальні явища. Наприклад, у сучасних суспільствах ми спостерігаємо одночасну дію прогресивних і регресивних

процесів. Це вимагає не лише філософського осмислення, а й інтеграції наукового знання, щоб усвідомити циклічність змін і природу сталого розвитку.

У сучасній лінгвістиці категорія переміщення є предметом не лише лінгвістичного, а й глибокого філософського осмислення. Просторові відношення, як частина цього поняття, є фундаментальними для нашого розуміння світу, адже вони формують основу людської когнітивної та мовної діяльності. Однак у теоретичних дискусіях залишається відкритим питання: що саме є сутністю переміщення?

Деякі дослідники вбачають у переміщенні онтологічний аспект, пов'язаний із самим існуванням об'єктів у просторі. Простір у цьому контексті розглядається не лише як фізична реальність, а як концептуальна структура, через яку людина організовує і сприймає свій досвід. Це дозволяє розуміти переміщення як зміну не просто місця, а місцезнаходження в системі координат, заданій нашою свідомістю. Наприклад, Л.Талмі у своїй когнітивній теорії акцентує увагу на тому, що переміщення слід розглядати у взаємозв'язку з концептуальними компонентами – Фігурою, Фоном, Шляхом і самою дією (Motion) [97, с. 26-27]. Таким чином, лінгво-філософський підхід спрямований не лише на опис переміщення, а й на осмислення його ролі у формуванні людської реальності.

Ще одним ключовим аспектом філософського розгляду є питання динамічної та статичної природи просторових відношень. З одного боку, переміщення часто протиставляється стану спокою, утворюючи базову дихотомію руху та нерухомості. З іншого боку, існує підхід, який розглядає переміщення як процес, що включає як статичні (місцезнаходження), так і динамічні (рух) компоненти. Наприклад, концепція В.Г. Гака вводить поняття «динамічного спокою», коли суб'єкт знаходиться у межах певного простору, але його рух не виходить за ці межі (наприклад, «Петро гуляє у саду»). Такий підхід демонструє, що поняття переміщення не є однозначним, а залежить від перспективи, з якої ми аналізуємо просторові відношення [14, с. 27].

Також варто зазначити, що переміщення як категорія має широку варіативність у своїй семантиці. Наприклад, філософи та лінгвісти, такі як Р. Ленекер, часто акцентують на тому, що траєкторія переміщення є ключовою характеристикою, яка відрізняє його від інших видів руху. Траєкторія, за визначенням, є шляхом, який утворюється послідовною зміною точок простору, через які проходить об'єкт [90, с.167]. Цей аспект підкреслює зв'язок між фізичним рухом у просторі та його когнітивним осмисленням. Філософське осмислення категорії переміщення також вимагає врахування культурного контексту, у якому ця категорія формується. У різних культурах сприйняття простору та переміщення може значно відрізнятися, що впливає на способи вербалізації цих понять. Наприклад, у західних мовах домінує координатний підхід до опису простору, який базується на чітко визначених просторових орієнтирах (наприклад, північ, південь, схід, захід). Натомість у деяких азійських та австралійських мовах фокус зміщується на реляційні аспекти, такі як взаємодія об'єктів у просторі (наприклад, «поряд із» або «вище за») [14, с. 27].

Крім того, категорія переміщення має значний потенціал для аналізу метафоричних концептів. Наприклад, у теорії метафор Дж. Лакоффа та М. Джонсона рух часто асоціюється із життєвим шляхом (life as a journey). Це свідчить про те, що переміщення не лише описує фізичні процеси, а й символізує зміни, розвиток або навіть духовне зростання [14, с. 32]. Такий підхід дозволяє виявити глибинні когнітивні зв'язки між просторовими та абстрактними категоріями, що є ключовими для людського мислення.

Отже, лінгво-філософське осмислення категорії переміщення дозволяє розкрити її багатовимірність і значущість для розуміння не лише мовних, а й глибинних філософських питань, пов'язаних із нашим сприйняттям реальності.

2.2 Лінгвістичне трактування категорії переміщення

З лінгвістичної точки зору, категорія переміщення є важливим об'єктом дослідження, оскільки вона безпосередньо впливає на формування лексико-семантичних груп дієслів. У сучасних лінгвістичних працях поняття

переміщення часто розглядається крізь призму лексичних, морфологічних та синтаксичних особливостей мовних одиниць, які позначають просторові відношення.

Однією з найбільш актуальних проблем є співвідношення понять «рух» і «переміщення». У багатьох дослідженнях ці терміни використовуються як синоніми, що може призводити до певної термінологічної плутанини. Наприклад, у працях деяких авторів рух ототожнюється із переміщенням і протиставляється спокою [14, с. 29-30]. Водночас інші дослідники, такі як В.О. Плунгян, розмежовують ці поняття, трактуючи переміщення як окремий випадок руху, що включає зміну місцезнаходження [14, с. 31]. Таке розмежування дозволяє чіткіше визначити лексико-семантичні групи, зокрема дієслова, що позначають каузативну зміну місцезнаходження (наприклад, *drag*, *pull*).

Окрім того, особливості лінгвістичного трактування переміщення можна простежити через аналіз мовних засобів, які використовуються для його позначення. Наприклад, в англійській мові існує ціла низка термінів, які характеризують різні аспекти просторового руху: *displacement*, *relocation*, *locomotion*, *self-motion*. Кожен із цих термінів має свої семантичні та прагматичні відтінки, що дозволяють точно передати нюанси дії [88, с. 217; 46, с. 423].

Важливо також підкреслити роль морфосинтаксичних засобів у вираженні просторових відношень. Наприклад, дієслова переміщення часто поєднуються з прийменниками напрямку (*into*, *onto*) або локалізації (*at*, *in*), що додає додаткових семантичних компонентів до опису дії. У цьому контексті лінгвістична перспектива дозволяє виявити не лише формальні особливості мовних засобів, а й когнітивні механізми, які лежать в основі їх використання.

Крім того, поняття траєкторії як ключового елемента переміщення є важливим для лінгвістичного аналізу. Наприклад, у працях Дж. Златева траєкторія розглядається як сукупність точок, що утворюють шлях руху, де кожна точка пов'язана із просторовим орієнтиром [98, с.394]. Ця ідея дозволяє не лише класифікувати дієслова переміщення за типами траєкторій, а й виявити

їхню взаємодію із граматичними структурами, такими як аспектуальні форми або дієслівні префікси.

У контексті лінгвістичного аналізу важливо також враховувати міжмовні відмінності у вербалізації переміщення. Наприклад, у мовах із сильним акцентом на аспектуальність, таких як українська, дієслова руху класифікуються залежно від тривалості чи завершеності дії (наприклад, *йти* – *іти*, *бігти* – *прибігти*). В англійській мові акцент зміщується на спосіб руху (*manner of motion*), що виявляється у широкому наборі дієслів із відтінками значення (*walk, run, stroll, dash* тощо). Ці відмінності відображають різні когнітивні стратегії категоризації просторового досвіду [56, с. 137].

Окремо слід зосередитися на ролі контексту у виборі мовних засобів для позначення переміщення. Наприклад, у наративному дискурсі дієслова переміщення можуть виконувати як описову функцію, передаючи деталі подій, так і текстоутворювальну, структуруючи розвиток сюжету. В останньому випадку особливу увагу привертає використання часових показників, таких як *then, afterwards* або префіксальні дієслова, що сигналізують послідовність дій (*зайшов, вийшов, перейшов*).

Також цікаво дослідити взаємодію категорії переміщення з іншими лінгвістичними категоріями, такими як час і аспект. Наприклад, у німецькій мові вказівка на завершеність переміщення часто досягається шляхом використання дієслова *haben* або *sein* у конструкціях із Perfekt (*Ich bin gegangen* – «Я пішов», але *Ich habe getragen* – «Я ніс»). Це демонструє, як граматичні ресурси мови адаптуються для вираження різних аспектів переміщення.

Зрештою, вивчення лінгвістичного трактування категорії переміщення дозволяє не лише поглибити розуміння внутрішньої структури мов, а й виявити універсальні та специфічні особливості людської когніції, які відображаються у мовній системі. Таким чином, лінгвістичне трактування категорії переміщення відкриває широкі можливості для дослідження як мовних, так і когнітивних аспектів просторових відношень, що сприяє кращому розумінню принципів організації мовної системи.

2.3 Підходи до вивчення дієслів переміщення у сучасному мовознавстві

На сьогодні зіставне мовознавство набуває дедалі більшого значення в багатовимірному лінгвістичному полі. Контрастивні дослідження, що базуються на теоретичних засадах, закладених роботами як українських, так і зарубіжних вчених (таких як О. В. Бондарко, Г. Вежбицька, В. Г. Гак, І. О. Голубовська, Ю. О. Жлуктенко, В. Д. Каліущенко, І. В. Корунець, Е. Косеріу, М. П. Кочерган, Р. Ладо, А. Е. Левицький, Т. Кшешовський, В. М. Манакін, В. П. Нерознак, В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, С. Ульман, С. О. Швачко, Р. Штернеманн, У. К. Юсупов, Р. Якобсон, В. Р. Ярцева та інших), зосереджені на визначенні подібностей і відмінностей між різними мовними елементами, категоріями, підсистемами та, зрештою, самими мовами.

Підхід до класифікації дієслів нерідко базується на виділенні їхніх лексико-семантичних парадигм, які відображають процеси, дії та стан у конкретних мовах. При цьому лексико-семантичний аналіз дозволяє не лише зрозуміти внутрішню структуру дієслова, але й простежити функціональні особливості, що зумовлюють його вживання у відповідних синтаксичних контекстах. Як показують дослідження таких авторів, як К. Г. Городенська, А. П. Загнітко та інші, однією з ключових мікрокатегорій, яку можна виокремити у дієсловах, є категорія "переміщення" — зміна положення об'єкта в просторі під впливом суб'єкта, що зумовлює використання спеціальних мовних одиниць, особливо в англійській та українській мовах [59, ст. 154].

Зіставні лінгвістичні дослідження категорії "переміщення" вказують на важливість різних підходів до аналізу дієслівної системи у контексті мов з неоднорідною структурою. Так, в англійській лінгвістичній традиції дієслова переміщення, як-от *to move*, *to carry*, *to take*, часто досліджують у рамках генеративної семантики та корпусної лінгвістики. В українській мові існує тенденція до поділу дієслів переміщення та руху, оскільки семантика перших орієнтована переважно на об'єкт (наприклад, нести, везти), тоді як дієслова руху характеризуються суб'єктною спрямованістю (йти, бігти). Подібний поділ є

важливим для розуміння структурно-семантичної організації дієслів та їхнього значення у висловленні процесуальних характеристик об'єктів та суб'єктів [59, ст. 155].

Дослідники зазначають також і про інші диференційні ознаки дієслів переміщення, зокрема про спрямованість та спосіб переміщення, що додають семантичної специфічності цій мікрокатегорії. У контексті англійської та української мов можна простежити, що, наприклад, в англійській спрямованість дії виражається дейктично (to bring — доцентрове переміщення, to take — відцентрове переміщення), тоді як в українській такі відтінки додатково деталізуються через префіксацію та морфологічні варіанти. Таким чином, у рамках міжмовного зіставлення видно, як мовна структура впливає на можливість передачі додаткових смислів і відтінків дієслівного значення [59, ст. 155].

Необхідно також підкреслити, що значну роль у систематизації дієслів переміщення в англійській мові відіграють конструкції з використанням транспортних засобів. На відміну від української, де для вираження переміщення на транспорті вживають додаткові описові конструкції (возити човном, перевозити літаком), англійська мова характеризується продуктивністю конверсії, що дозволяє створювати нові дієслівні форми за типом to bus, to helicopter тощо. Це є одним із прикладів специфічності англійської морфологічної системи, яка зберігає високу здатність до адаптації нових лексем для позначення процесуальних дій [59, ст. 156].

Отже, підходи до вивчення дієслова у зіставному мовознавстві дозволяють поглибити розуміння особливостей мовної категоризації дії, яка, попри універсальні характеристики, має свої національні риси. Подальші дослідження у цій сфері можуть стати основою для розробки ширшої лексико-семантичної типології дієслів, що враховує ідіоетнічні особливості мовних систем.

Продовжуючи розглядати питання вивчення дієслівної системи у зіставному мовознавстві, важливо звернути увагу на функціональні й семантичні особливості дієслів переміщення в контексті лексико-семантичних полів (ЛСП).

Це поняття в сучасній лінгвістиці визначає групу слів або словоформ, що об'єднані спільним семантичним компонентом і відображають ту чи іншу концептуальну сферу. Як було зазначено у попередніх дослідженнях, в українській та англійській мовах дієслова переміщення мають спільні характеристики, проте існують і значні відмінності, зумовлені структурою та функціональними вимогами кожної мови [59, ст. 156].

Дієслова переміщення в українській мові традиційно поділяють на такі, що мають конкретно виражений об'єкт (наприклад, нести, везти), і дієслова, які позначають переміщення без вказівки на певний об'єкт (іти, бігти). Цей поділ пов'язаний із специфікою української мови, де орієнтація на об'єктну та суб'єктну спрямованість дозволяє більш детально розрізняти різновиди дії. Наприклад, нести в українській мові позначає процес переміщення конкретного об'єкта, який є результатом фізичної дії суб'єкта. У той же час англійські дієслова, як-от *to carry*, часто не містять такої чіткої вказівки на суб'єктність чи об'єктність дії, через що додаткова інформація часто передається через контекст або описові конструкції. Це може свідчити про більшу гнучкість англійської системи дієслів переміщення, де лексичні засоби доповнюються синтаксичними компонентами для забезпечення точності опису [59, ст. 156].

Важливим елементом аналізу дієслівної категорії переміщення є виокремлення центральних і периферійних зон ЛСП у досліджуваних мовах. Як зазначають лінгвісти, центральні елементи ЛСП зазвичай нейтральні до конотативного значення, прості за морфологічною структурою і мають високу частотність у вживанні. В українській мові до центральної частини мікрокатегорії "переміщення" належать дієслова типу рухати, нести, возити, тоді як в англійській цю функцію виконують *to bring*, *to carry*, *to take*. Спільною рисою цих дієслів є те, що вони мають просту морфологічну структуру і відносно однозначно передають поняття переміщення без додаткових відтінків значення [59, ст. 156].

Периферійні частини ЛСП включають дієслова, які можуть мати більш складну морфологічну структуру, що вказує на різноманітні аспекти дії

(наприклад, українські дієслова перевезти, доставити, віднести; англійські to transfer, to ship). Периферія ЛСП також часто включає дієслова з конотативними значеннями, які додають додаткові смисли до процесу переміщення. Наприклад, англійське to drag може вказувати на певні емоційні або фізичні зусилля, витрачені на переміщення об'єкта, що створює особливий прагматичний відтінок. В українській мові також існують дієслова з конотаціями, як-от волочити, шпурляти, однак їх частотність і вживаність є значно меншою, ніж в англійській, що свідчить про дещо іншу лексичну побудову дієслівної категорії переміщення [59, ст. 156].

Суб'єктна сема, тобто показник активності суб'єкта як каузатора дії, є одним із важливих компонентів у семантичній структурі дієслів переміщення як в українській, так і в англійській мовах. Як показують дослідження, більшість дієслів переміщення включають компонент, що передбачає наявність суб'єкта, який ініціює дію, наприклад, людини або іншої істоти, здатної до активного переміщення об'єкта. Це одна з причин, чому дієслова переміщення тісно пов'язані з категоріями процесуальності й каузальності. Така сема є важливою, оскільки підкреслює зв'язок між дією суб'єкта і результатом, що виникає у формі переміщення об'єкта переміщення [59, ст. 156].

Аналіз дієслів переміщення у контексті англійської та української мов показує, що в обох мовах простежується орієнтація семантики на результат дії, тобто переміщення об'єкта, яке є результатом діяльності суб'єкта. Це підкреслює універсальний характер лексико-семантичної категорії "переміщення", яка відображає певні базові концепти, загальні для різних культур і мов. Водночас мовна специфіка виражається у розбіжностях, що виникають через унікальні синтаксичні та морфологічні особливості кожної мови.

Англійська мова має тенденцію до використання конверсійних дієслівних форм, які є результатом переходу іменників-назв транспортних засобів у дієслова (наприклад, to bus, to truck), що свідчить про продуктивність процесу конверсії у системі англійських дієслів. У свою чергу, українська мова вдається до використання описових конструкцій із застосуванням іменників

транспортних засобів разом із дієсловами загального значення, що дозволяє уникнути надмірної конверсії, але водночас робить українські конструкції дещо менш компактними [59, ст. 156].

Отже, підходи до вивчення дієслова в зіставному мовознавстві, зокрема мікрокатегорії "переміщення (об'єкта)", виявляють важливі аспекти лексико-семантичної організації української та англійської мовних систем. Дослідження показують, що попри загальну орієнтацію на передачу каузованої дії суб'єкта щодо переміщення об'єкта, існують значні структурні та функціональні відмінності між цими мовами, що зумовлені як історичними, так і культурними факторами. Центральні та периферійні елементи ЛСП мікрокатегорії "переміщення" мають різні підходи до передачі таких семантичних відтінків, як спосіб і спрямованість переміщення, що, своєю чергою, впливає на наявність або відсутність певних лексичних одиниць в одній або іншій мові.

Загалом, зіставне вивчення дієслівних систем допомагає виявити як універсальні мовні закономірності, так і унікальні особливості кожної мовної культури, що особливо цінно у контексті міжкультурної комунікації. Глибше розуміння семантичних особливостей дієслів у контрастивному аспекті може суттєво допомогти у викладанні іноземних мов, розробці мовних курсів і навчальних програм, а також сприяти створенню нових підходів до лінгвістичних досліджень.

2.4 Визначення поняття «дієслова переміщення»

Перш ніж занурюватися в деталі дослідження теми дієслів переміщення, важливо розібратися з поняттям концепту. Це необхідно, адже концепт є ключовою одиницею мислення, яка дозволяє структурувати мовну картину світу та відображає не лише когнітивні, але й емоційні та образні аспекти реальності. Глибше розуміння концепту допомагає виявити принципи організації лексичних і семантичних груп, що є основою для аналізу мовних явищ. Отже, усвідомлення сутності концепту є першочерговим етапом для подальшого дослідження.

Одиниця мислення, яка відома як концепт, за визначенням таких учених, як В. І. Герасимов, Р. Джонсон, О. С. Кубрякова, Дж. Лакофф, З. Д. Попова,

І. А. Стернін, Ч. Філлмор, Р. М. Фрумкіна та інших, є однією з ключових категорій людського пізнання. Термін «концепт» має латинське походження та означає «поняття» (лат. *conceptus*). Проте в межах лінгвістики це поняття набуває ширшого значення, ніж просто відображення ознак предмета чи явища. Воно інтегрує у собі не лише змістові, а й образні, емоційні та оцінні аспекти [75, с. 50].

Концепти формують так звану концептосферу — схематичне уявлення мовної картини світу. Мова, у свою чергу, структурно оформлює цю картину, позначаючи об'єкти, систематизуючи їх за допомогою граматичних і синтаксичних засобів, а також створюючи загальні мовні категорії. Незважаючи на вагомість словотвору, граматики та синтаксису, саме лексика залишається основним носієм інформації [75, с. 50].

Процес розділення й опису реальності через мову Л. Вайсгербер називав "ословлюванням світу" (*Worten der Welt*), тоді як інші дослідники застосовують термін «вербалізація світу» [75, с. 51]. Мовна картина світу втілюється не лише через загальну масу слів, але й через лексико-семантичні групи й поля, об'єднані інтегральними ознаками. Ці семантичні зв'язки дозволяють встановити базові концепти, які формують уявлення про світ.

Важливим інструментом для відтворення концептосфери можуть слугувати синоптичні схеми ідеографічних словників [75, с. 51]. Вони дозволяють організувати концепти у систематичній формі, що допомагає зрозуміти структуру уявлень людини про дійсність. У таких схемах кожен концепт отримує словникову статтю, в якій подаються відповідні мовні одиниці. Проте для побудови повноцінної мовної картини світу слід враховувати інтегральні ознаки, архілексеми, гіпероніми, а також синоніми-домінанти.

Особливий інтерес викликають різниці у підходах до створення ідеографічних словників. Наприклад, праці О. С. Баранова [75, с. 53] орієнтовані більше на наукову, а не мовну картину світу. Іноді ж автори використовують у своїх дослідженнях навіть міфологічну картину світу, що значно впливає на їхню

структуру й зміст. Це створює обмеження для відтворення мовної концептосфери у чистому вигляді.

Варто зазначити, що дослідження концептів у межах української мовної картини світу залишається важливим і перспективним напрямком. Аналіз інтегральних сем допомагає не лише глибше зрозуміти особливості української лексики, а й простежити, як мова впливає на формування когнітивних структур у процесі сприйняття реальності.

Зважаючи на важливість концепту в лінгвістичному аналізі, зрозуміло, що для повного осмислення теми дієслів переміщення необхідно спочатку розібратися, що таке концепт і яке значення він має у формуванні мовної картини світу. Саме тому наступним кроком є уточнення поняття «дієслова переміщення», що дозволить зосередитися на семантичних особливостях цієї категорії в українській мові.

Дієслова руху або переміщення утворюють особливу групу слів, які позначають фізичне переміщення об'єктів у просторі, незалежно від того, чи це переміщення відбувається самостійно (автономно) чи внаслідок зовнішнього впливу (каузативно) [74]. Ці дієслова можуть виражати різноманітні типи динаміки, включаючи: прямолінійний рух, обертання, хаотичне переміщення, а також зміни положення в часі чи просторі.

Терміни «дієслова руху» і «дієслова переміщення» часто вживаються як синоніми, проте у лінгвістиці вони іноді диференціюються. Наприклад, термін «рух» може бути більш широким і охоплювати як фізичний рух, так і метафоричне значення (наприклад, рух думки), тоді як «переміщення» зазвичай фокусується саме на фізичних аспектах. Деякі дослідники, прагнучи уніфікувати поняття, пропонують використовувати термін «дієслова руху та переміщення», який об'єднує обидві категорії.

В українській мові дієслова руху мають складну систему через багатозначність і полісемію, що виникає в результаті використання префіксів, які змінюють їхнє значення залежно від контексту. Наприклад, дієслова «йти»,

«іхати», «бігти» у різних ситуаціях можуть набувати різних значень залежно від їхнього лексичного оточення та граматичних конструкцій [74].

На відміну від англійської, в українській мові класифікація дієслів руху менш розгалужена. Існує кілька критеріїв, за якими їх можна класифікувати, зокрема:

Темп руху: повільний, швидкий, ривковий тощо (наприклад, «іти» – повільний рух, «бігти» – швидкий).

Напрямок: прямий, зворотний, змішаний («входити», «виходити», «обходити»).

Характер руху: плавний, уривчастий («плисти», «стрибати»).

Просторове переміщення: горизонтальне, вертикальне («літати», «падати») [74].

Просторові характеристики тісно пов'язані з концептом траєкторії, який підпорядковує собі кілька концептів: "здійснювати коливальний рух", "здійснювати обертальний рух" і "переміщатися безладно". Вражає, як мова деталізує ці рухи. Наприклад, при описі обертального переміщення важливою є вісь, навколо якої воно здійснюється, чи то власна вісь об'єкта, чи інший зовнішній предмет. Також є поняття гвинтового руху, яке поєднує обертання із поступальним переміщенням. Мені здається, що така диференціація є прикладом того, як мова одночасно пристосовується до фізичних законів і створює свої власні категорії для опису навколишнього світу. Безладний рух, зі свого боку, асоціюється із хаотичним переміщенням у фізиці, що свідчить про взаємопроникнення мовних і наукових концепцій [75, с. 51].

У мовній картині світу присутнє просторове поняття "зміни розташування", яке формалізоване концептом "зміна розташування предмета у просторі". Воно деталізується через концепти "змінювати положення у просторі" (наприклад, "випрямлятися", "перевертатися"), "приймати певне положення у просторі" (наприклад, "установитися", "сідати", "лягати") та "розміщуватися де-небудь", що стосується або займання нового місця ("розміщатися", "умощуватися"), або зміни попереднього розташування ("зміщуватися", "переселятися"). Така

деталізація демонструє прагнення мови відображати не лише динаміку руху, а й статику — зміну станів чи положень [75, с. 51].

Часові ознаки, виражені дієсловами переміщення, мають свої особливості. У порівнянні з просторовими характеристиками, їхнє представлення є менш розгорнутим. Наприклад, значення дієслів переміщення не містять таких загальноживаних понять часу, як "дата", "раніше/пізніше" або "мить". Замість цього час представлений абстрактно, через граматичні та словотвірні засоби, наприклад, "почати переміщатися" (піти), "закінчити переміщатися" (доходити) чи "надовго залишатися" (залягати). Здається, що така тенденція відображає універсальність і гнучкість мови: вона дозволяє легко інтегрувати часові категорії через інші мовні одиниці, не обтяжуючи лексикон [75, с. 52].

Окремо слід виділити поняття способу переміщення, яке надзвичайно ґрунтовно розроблене в мовній картині світу. У цьому контексті виділяється 28 концептів, що описують не лише типи предметів, які переміщуються (наприклад, "дим", "рідина", "тварини"), а й спосіб переміщення ("переміщатися бігом", "стрибками", "повзучи") та середовище, в якому це відбувається ("по ковзкій поверхні", "у рідині"). Крім того, концепти відображають навіть такі характеристики, як швидкість переміщення ("швидко", "повільно") або звуковий супровід ("переміщатися із шумом"). Мені здається, що така розгалуженість підкреслює багатство мовних засобів для вираження динаміки й деталей руху [75, с. 53].

Одне й те саме дієслово може мати кілька значень, серед яких первинне та вторинні. За дослідженнями українських лінгвістів, дієслова руху можуть охоплювати як просторові й часові концепти, так і способи переміщення. Вони можуть використовуватись як у прямому значенні, так і в переносному, що є характерним для української мови. Важливою рисою українських дієслів руху є активне використання префіксів, які суттєво змінюють їхнє значення [74].

В англійській мові дієслова руху часто об'єднуються з дієсловами переміщення, і це використовується, зокрема, у фразеологічних одиницях, де вони можуть повністю втрачати своє первинне значення. Водночас в українській

мові серед лінгвістів немає єдиної думки щодо цього об'єднання: деякі пропонують залишити два окремі терміни, тоді як інші підтримують використання одного узагальненого терміна. Хоча дієслова руху в обох мовах можуть бути класифіковані за різними критеріями, англійська мова має більш деталізовану й розгалужену систему класифікації [74].

Хоча лексико-семантична класифікація дієслів руху залишається однією з ключових проблем у мовознавстві, існує багато підходів до їхнього поділу на семантико-структурні групи. Відповідно, наразі існує значна кількість семантичних класифікацій дієслів у різних мовах, зокрема й в українській. Лексико-семантичний поділ дієслів є важливим напрямком сучасної лексичної семантики, хоча в українській мові це питання ще не було достатньо глибоко опрацьоване. Різні аспекти цього питання вивчали Н. І. Дичка, Н. Б. Іваницька, О. С. Манько, Г. І. Олекса, О. О. Бердіна та інші науковці [12].

Отже, поняття «дієслова переміщення» охоплює дієслова, що позначають фізичне переміщення в просторі, як самостійне, так і спричинене зовнішніми факторами. В українській мові уніфікація таких дієслів є складною через їхню багатозначність та варіативність значення залежно від контексту і префіксів. Хоча англійська мова має більш розгалужену класифікацію дієслів руху, питання їхньої лексико-семантичної класифікації залишається актуальним для української лінгвістики, що потребує подальших досліджень.

Однак у мові слова не ізольовані один від одного, а вступають у різноманітні відношення з іншими словами, утворюючи певну систему. Лексика являє собою сукупність окремих систем, або підсистем, які називаються семантичними полями, всередині яких слова пов'язані між собою відношеннями взаємного протиставлення. Засновником теорії семантичного поля вважається німецький вчений Йост Трір [80].

Л. Джонс зазначає, що «слова можуть сприйматися як прості форми, представлені в усному чи письмовому вигляді, або як складні структури, що поєднують форму та значення.»

У сучасному мовознавстві семантичне поле визначається як сукупність мовних одиниць, які об'єднані спільністю змісту та відображають понятійну, предметну чи функційну подібність позначуваних явищ. Семантичне поле характеризується такими властивостями:

- наявність семантичних відношень, так званих кореляцій, між його складовими;
- системним характером цих відношень;
- взаємозалежністю та взаємовизначальністю лексичних одиниць;
- відносною автономністю поля;
- безперервністю позначення його смислового простору;
- взаємозв'язком семантичних полів у межах всієї лексичної системи (усього словника) [42].

Слова можуть поєднуватися між собою на основі спільного граматичного значення (належність до однієї частини мови), за спільністю морфемної будови (слова з однаковим коренем або суфіксом) або за певними асоціаціями в межах лексичного значення. Існують два типи семантичних зв'язків між словами: за подібністю та за суміжністю. У першому випадку слова позначають поняття, які є підгрупами загальнішого поняття. Дієслово англ. "go" асоціативно нагадує й інші дієслова, пов'язані з переміщенням, такі як англ. "walk" (ходити), "run" (бігти), "come" (приходити) та "arrive" (прибувати). Слова, що об'єднуються за схожістю значення, формують лексико-семантичні групи (ЛСГ). Однак між словами також можуть виникати асоціації за суміжністю значення. Наприклад, дієслово англ. "drive" (вести) викликає ряд понять, пов'язаних із їздою: інтенсивність – англ. "fast" (швидко), "slowly" (повільно), та засіб переміщення – англ. "car" (автівка), "bus" (автобус) [102].

Таким чином, аналіз семантичних зв'язків між дієсловами, зокрема за подібністю та суміжністю значення, дозволяє глибше зрозуміти структуру лексико-семантичних груп дієслів, а також виявити закономірності їх функціонування в різних контекстах. Отже, мова не лише детально передає фізичні параметри переміщення, а й розширює їхній смисловий контекст,

створюючи унікальну картину світу. Це підтверджує, що лексичні й словотвірні засоби є важливим інструментом осмислення реальності, а їх вивчення відкриває нові горизонти для розуміння взаємозв'язків між мовою, думкою та світом.

2.5 Класифікації дієслів переміщення в англійській мові

Рух як явище є однією з фундаментальних категорій людського існування, що відображає зміну стану об'єктів або суб'єктів у просторі та часі. У мовах світу, зокрема в англійській, дієслова, що описують рух, займають важливе місце, оскільки вони відображають різні аспекти фізичних та абстрактних змін. Класифікація таких дієслів дозволяє глибше зрозуміти особливості мови та сприйняття руху, які вона відображає. На основі аналізу існуючих досліджень, можна виокремити кілька підгруп дієслів руху, кожна з яких має свої особливості та контекстуальне використання [34, с. 266].

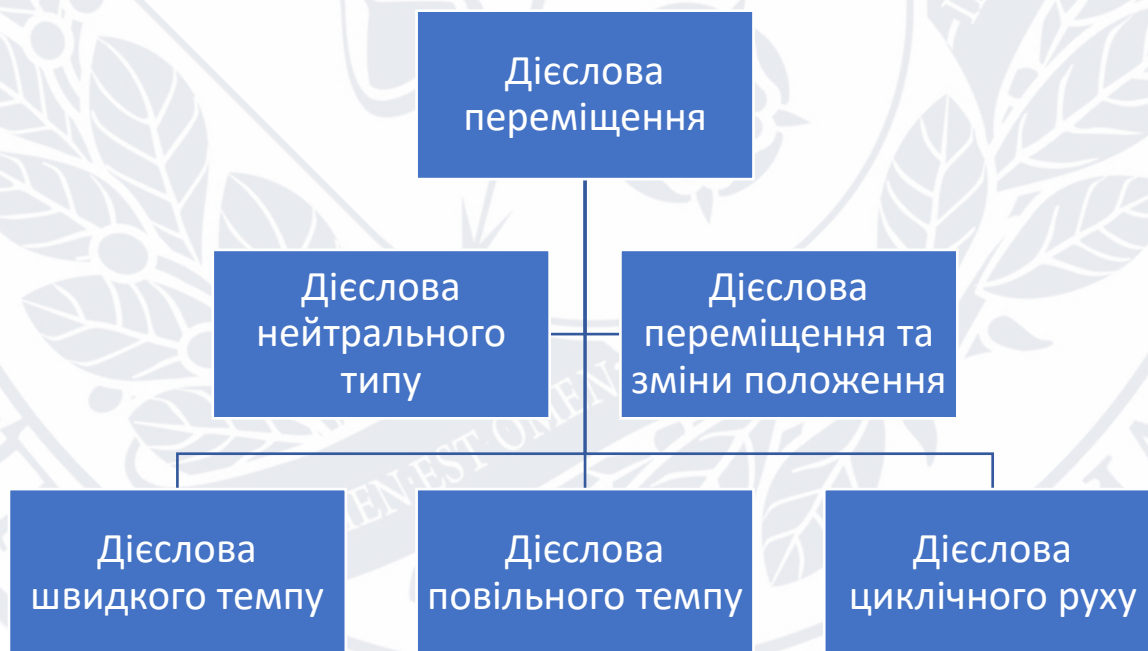

Рис. 1.1 Підгрупи дієслів руху.

Ця група дієслів включає лексеми, що описують рух без додаткових характеристик, таких як швидкість, емоційне забарвлення чи специфіка дії.

Приклади: *to go* («йти»), *to run* («бігти»). Вони, як правило, використовуються для фіксації факту руху. Наприклад:

"They were widely separated, and he had frequently to go long distances by canoe." [34, с. 267].

Ці дієслова часто супроводжуються прислівниками (*fast, quickly, slowly*), які уточнюють умови дії. Можна припустити, що саме ця нейтральність робить дієслова нейтрального темпу універсальними, адже вони можуть бути адаптовані до будь-якого контексту завдяки деталізації іншими частинами мови.

Дієслова швидкого темпу

До цієї групи належать дієслова, що підкреслюють підвищену швидкість виконання дії. Наприклад, *to mince* (рухатися дрібними кроками), *to rush* (кидатися), *to fling* (кидатися з метою нападу або захисту).

"He flung himself from the room in anger." [34, с. 267].

Ці дієслова не лише описують рух, а й надають йому емоційної забарвленості, створюючи живу та динамічну картину дії. Використання таких дієслів додає тексту драматичності та емоційності, змушуючи читача уявляти ситуацію більш яскраво.

Дієслова повільного темпу

Дієслова цієї категорії описують рух із невеликою швидкістю, наприклад, *to wander* («блукати»), *to draggle* («плентатися»), *to deliver* («передавати»). Вони підкреслюють тривалість і, часто, несуттєвість руху:

"He wandered through the streets aimlessly, lost in thought." [34, с. 267].

Така характеристика додає тексту спокою або, навпаки, акцентує увагу на марності дії, залежно від контексту. Навіть темп руху може нести значну семантичну і стилістичну роль.

Дієслова циклічного руху

До цієї групи входять дієслова, що описують повторювані або регулярні дії, наприклад, *to climb* («лазити»), *to dance* («танцювати»), *to wave* («махати»). Циклічність таких дій може символізувати рутину, сталість або, навпаки, ритмічність і динамізм. Наприклад:

"He continued to wave at the departing ship until it disappeared into the horizon."
[34, с. 268].

Дієслова цієї категорії можуть бути дуже важливими для опису побутових чи повсякденних дій, адже вони допомагають читачеві відчутти атмосферу стабільності або повторюваності ситуацій.

Дієслова переміщення та зміни положення

Ці дієслова найяскравіше характеризують фізичну зміну місця або положення об'єктів: *to elevate* («піднімати»), *to drop* («кидати»), *to push* («штовхати»). Вони створюють чітку картину просторових взаємодій:

"He lifted the heavy box with ease." [34, с. 268].

Очевидно, що такі дієслова є ключовими для побудови описів дій, які потребують точності та деталізації. Їх використання надає тексту структури та робить його зрозумілим.

Щодо лексико-семантичного поля, воно об'єднує групи слів, які належать до однієї частини мови та мають спільну семантику. У межах цього поля дієслова можна класифікувати за їхнім основним значенням. Одна з найпоширеніших класифікацій, створена К. Фельбаумом, поділяє англійські дієслова на 15 основних груп. Ця система відображає семантичну організацію дієслів будь-якої мови і може бути застосована до їхнього аналізу завдяки своїй універсальності та чіткості [9, с. 12].

До переліку груп належать дієслова, що описують: фізіологічні процеси, дії, пов'язані з обслуговуванням життєдіяльності організму, зміни стану, комунікацію, прагнення досягти мети, споживання, контакти, когнітивні процеси, створення об'єктів, фізичний рух, статику, сенсорне сприйняття, володіння, соціальну взаємодію та природні явища. Серед них група дієслів, що передає фізичний рух, є найчисленнішою, оскільки рух — це універсальна категорія, властива будь-якій мові [9, с. 12].

За К. Фельбаумом дієслова руху також можна поділити на три основні підгрупи залежно від темпу: нейтрального, швидкого та повільного. Наприклад, до нейтрального руху належать дієслова на кшталт *to go* чи *to walk*. У швидкому

русі семантична структура доповнюється компонентом "швидкість" (*to run* — бігти), тоді як у повільному — "повільність" (*to wander* — блукати) [9, с. 12].

Усі дієслова руху мають базову семантичну ознаку "переміщення в просторі", що забезпечує їх універсальність. Їхнє розмаїття в англійській мові дозволяє деталізувати опис ситуацій, пов'язаних із переміщенням, і створює основу для передачі складної системи просторових відношень. Таким чином, ця класифікація сприяє глибшому розумінню мовної картини світу, зокрема сфери руху, яка є ключовою в будь-якій мові [9, с. 13].

На завершення, класифікація дієслів руху в англійській мові є багатогранною і різноманітною. Вивчення цих категорій дозволяє не лише розширити лексичний запас, а й глибше зрозуміти, як англійська мова описує динаміку навколишнього світу. Здається, що кожна група дієслів несе в собі унікальний набір характеристик, які можна адаптувати до конкретного контексту, роблячи мову більш гнучкою та багатою.

Висновки до розділу 2

У розділі, присвяченому дієслівному вираженню переміщення в англійській мові, було здійснено порівняння цієї категорії в контексті української мови. Зокрема, особлива увага приділяється концептуальному, лексико-семантичному та когнітивному аспектам дієслів переміщення, що дозволяє глибше зрозуміти їх роль у відображенні просторових відносин.

Категорія переміщення є універсальною для всіх мов, і, відповідно, дієслова, що її позначають, виконують важливу функцію у побудові мовної картини світу. Перш за все, у мовознавстві ця категорія розглядається як спосіб організації нашого сприйняття простору та руху. Важливим аспектом є визначення семантичної полісемії дієслів руху, коли одне і те ж дієслово може мати різні значення залежно від контексту. Наприклад, в українській мові значення дієслів може суттєво змінюватися завдяки префіксації, яка визначає конкретний аспект переміщення. В англійській мові, хоча класифікація дієслів

руху також є багатогранною, акцент робиться на значеннях, що можуть бути детально описані завдяки фразеологічним одиницям.

Універсальність дієслів переміщення проявляється через різноманітність їхніх семантичних характеристик: нейтральні дієслова, які лише фіксують факт переміщення, та дієслова, що акцентують на швидкості чи циклічності руху. Ці відмінності допомагають не лише передавати фізичні процеси переміщення, але й створювати глибший контекст, який може бути як емоційно забарвлений, так і описувати певні повторювані чи стійкі процеси.

Особливості англійської та української мов у контексті дієслів руху дозволяють виділити відмінності в категоризації дії: англійська мова часто використовує фразеологічні вирази, що дозволяє більш гнучко передавати динаміку руху, в той час як українська мова має чіткішу семантичну диференціацію завдяки префіксації, що забезпечує точність у вираженні конкретних типів переміщення. Це зумовлює різні синтаксичні стратегії в обох мовах: українська мова більше орієнтується на описові конструкції, що вимагають більш складних граматичних форм, тоді як англійська мова має більше варіантів для компактного вираження дії.

Важливу роль у систематизації дієслів переміщення в англійській мові відіграє класифікація, запропонована К. Фельбаумом, яка розділяє дієслова на підгрупи за темпом (нейтральний, швидкий, повільний), що допомагає детально відображати різноманітні аспекти просторових відносин. Крім того, аналіз дієслів руху виявляє важливість контексту при виборі мовних засобів. Наприклад, в англійській мові використання різних аспектів руху може залежати від того, чи є акцент на результат дії або її процесуальності.

Не менш важливим є лінгво-філософське осмислення категорії переміщення. Рух і переміщення є основними атрибутами фізичних процесів, які формують цілісну картину світу, взаємодіючи з іншими категоріями, такими як простір і час. У цьому контексті переміщення розглядається не тільки як фізичне зміщення об'єкта, але й як процесуальна характеристика, що визначає зміни в навколишньому світі. Переміщення має важливе значення не лише для філософії,

а й для розвитку мовних систем, оскільки воно відображає основні просторові відносини в культурному та соціальному контекстах.

Загалом, дослідження дієслів переміщення в англійській мові показує, як мовні засоби відображають концептуальні аспекти простору та руху, а також виявляє специфіку класифікації дії в різних мовах. Порівняння англійської та української мов у контексті дієслів переміщення дозволяє глибше зрозуміти, як культурні та мовні особливості впливають на сприйняття простору та руху. Важливим аспектом є те, що в англійській мові акцент часто робиться на використанні фразеологічних конструкцій, які дозволяють точно передавати рух у різних контекстах, що свідчить про більшу гнучкість і детальність цієї мови у вираженні динаміки. Водночас українська мова має свої унікальні способи передачі переміщення, завдяки чіткій семантичній диференціації через префіксацію, що дозволяє точно виражати різні аспекти руху, залежно від контексту.

Таким чином, це дослідження відкриває нові можливості для аналізу мовних категорій, дозволяючи побачити різницю в підходах до вираження основних понять у мовах, що є важливим не тільки для лінгвістики, а й для розвитку міжкультурної комунікації.

РОЗДІЛ 3 ДІЄСЛОВА ПЕРЕМІЩЕННЯ У ТВОРІ П.Л. ТРЕВЕРС «МЕРІ ПОППІНС»

3.1 Памела Ліндон Треверс та особливості її творчості

Памела Треверс (повне ім'я — Гелен Ліндон Гофф) — це відома англійська письменниця, найбільш відома як автор серії книг про Мері Поппінс. Її твори для дітей стали класикою, а образ Мері Поппінс, магічної няні, яка приносить радість і диво в життя дітей, здобув світову популярність.

Перша книга серії, "Мері Поппінс", була опублікована в 1934 році. Ця серія стала основою для численних адаптацій, зокрема фільму студії Disney 1964 року та мюзиклу.

Хоча Треверс була австралійкою за походженням, більшу частину свого життя вона провела в Англії. Вона також була журналісткою, акторкою і мала великий інтерес до міфології та символізму, що вплинуло на її літературні твори.

Особливості творчості Памели Треверс відображають її багатогранну особистість, глибокий інтерес до міфології, філософії та психології. Її літературному стилю притаманні наступні характерні риси:

- Магічний реалізм і фантазія. У творах Памели Треверс реальність переплітається з елементами магії. Наприклад, у серії про Мері Поппінс звичайне життя дітей змінюється, коли няня привносить у нього магічні пригоди, які часто мають моральний або повчальний характер. Вона створює чарівний світ, який водночас не відривається від реальності, що робить її книги зрозумілими й близькими для дітей.
- Глибокий символізм. Треверс мала великий інтерес до міфології та символів, що впливало на її творчість. Мері Поппінс — це не просто чарівна няня, а символ ідеальної гармонії між розумом, серцем і уявою. Її оповіді часто мають підтекст і втілюють універсальні теми: сімейні цінності, любов до природи, дружбу і відповідальність.
- Поєднання традиційного та новаторського. Письменниця поєднувала традиційні елементи англійської дитячої літератури з новими підходами до

виховання. Її героїня, Мері Поппінс, одночасно сувора й турботлива, що створює образ няні, яка не тільки навчає, але й розкриває перед дітьми красу світу.

- Моральна і педагогічна складова. У книг Треверс присутня прихована педагогічна мета. Через казкові ситуації вона підштовхує читачів до роздумів про важливість дисципліни, доброти, уяви та сімейних цінностей.
- Гумор і іронія. Її стиль насичений тонким гумором, який робить твори цікавими не лише для дітей, а й для дорослих. Іронія використовується для пом'якшення серйозних тем і привернення уваги до дрібних, але важливих деталей життя.
- Складні й багатогранні персонажі. Герої Треверс не є типовими "добрими" або "злими". Наприклад, Мері Поппінс — це складна й іноді загадкова особистість, яка викликає водночас повагу, любов і навіть легкий страх. Вона не прагне бути зрозумілою, але її дії завжди націлені на благо.
- Вплив особистого досвіду. Багато аспектів життя Треверс відобразилися у її творчості. Її власне дитинство, інтерес до психології, філософії та міфології помітно простежуються у символічних елементах її творів.
- Критика суспільства. У творах Треверс можна знайти приховану критику бюрократії, жадібності й поверховості, які вона висміює через пригоди дітей та їхніх взаємодій з дорослим світом.
- Вплив і спадщина. Книги Памели Треверс виходять далеко за межі простої дитячої літератури. Її образ Мері Поппінс став культурним феноменом, а її глибокий підхід до дитячої фантазії і виховання залишає сильний вплив на літературу, мистецтво та педагогіку навіть сьогодні.

3.2 Повість «Мері Поппінс» як джерело дослідження дієслів переміщення

"Мері Поппінс" — це перший із серії творів про чарівну няню, написаних Памелою Треверс. Твір вперше опублікований у 1934 році. Дія відбувається у Лондоні, в родині Бенксів, куди приходить загадкова няня Мері Поппінс. Вона

не лише доглядає за дітьми, але й дарує їм чарівні пригоди, знайомлячи зі світом фантазії та див.

Твір поєднує реалістичні деталі повсякденного життя з елементами магії. Сюжет складається з низки епізодів, де діти разом із Мері відвідують фантастичні місця, спілкуються з дивовижними персонажами та переживають незабутні пригоди. Попри чарівність, історія піднімає глибокі теми, як-от сімейні цінності, дисципліна та уява.

Повість «Мері Поппінс» була обрана для дослідження дієслів переміщення через її мовну багатогранність та насиченість сценами руху. Зокрема, насиченість динамічними сценами. У творі багато сцен, де *персонажі активно переміщуються в просторі*: подорожі до чарівних світів, прогулянки парком, пригоди на вулицях Лондона, польоти з парасолькою Мері. Ці сцени пропонують широкий контекст для аналізу дієслів, які описують рух і переміщення.

Різноманітність дієслів руху. У тексті використовується широкий спектр дієслів переміщення (ходити, бігти, літати, стрибати, пірнати тощо), які можна аналізувати з різних точок зору: синтаксичної, семантичної, стилістичної. Особливу увагу можна приділити опису фантастичного руху, наприклад, польоту.

Мовна багатогранність. Памела Л. Треверс використовує багатий і різноманітний словниковий запас, зокрема дієслова, що відображають рух із різними стилістичними та емоційними відтінками. Це дає можливість проаналізувати, як авторка передає рух у різних контекстах — від реалістичного до магичного.

Чарівний контекст. Магічна атмосфера твору надає унікальну можливість дослідити дієслова переміщення не лише в реальному, але й у фантастичному контексті. Це відкриває перспективи для порівняльного аналізу руху в різних типах оповіді.

І щонайважливіше *мовна багатогранність твору*. Памела Л. Треверс використовує багатий і різноманітний словниковий запас, зокрема дієслова, що відображають рух із різними стилістичними та емоційними відтінками. У тексті

зустрічається велика кількість дієслів, які деталізують переміщення героїв, передаючи його не лише як фізичний процес, але й як засіб створення атмосфери та характеристики персонажів.

Авторка майстерно адаптує дієслова до контексту — від реалістичного опису звичайних прогулянок і подорожей до магічних і надреальних пригод. Наприклад, коли йдеться про буденні пересування героїв, використовуються звичайні дієслова руху на зразок *walk* (ходити), *run* (бігти), *climb* (лазити). Ці слова точно описують фізичні дії, створюючи реалістичну основу оповіді.

Однак у моменти, коли Мері Поппінс вводить дітей у чарівний світ, мовні засоби змінюються. У таких епізодах з'являються дієслова з семантикою польоту, швидкого чи неочікуваного переміщення, наприклад, *fly* (літати), *leap* (стрибати), *soar* (парити), *glide* (ковзати). Ці дієслова створюють ефект легкості, піднесеності й відчуття дива.

Особливе місце займають сцени надреальних подорожей, як-от:

Подорож із парасолькою, коли опис польоту включає дієслова, що передають легкість і гармонійність руху, наприклад: *drift* (дрейфувати), *hover* (зависати).

Плавання в казкових світах, де з'являються дієслова, пов'язані з ритмічністю і м'якістю, наприклад: *float* (плисти), *bob* (гойдатись на хвилях).

Рух у фантастичних вимірах, що супроводжується несподіваними змінами напрямку чи швидкості, наприклад: *whirl* (крутитись), *zoom* (різно летіти).

У таких епізодах використання різних класів дієслів із семантикою переміщення дозволяє авторці створювати яскраві контрасти між реальним і магічним. Ця стилістична багатогранність дає змогу відчути межу між звичайним життям і чарівними подіями, а також підсилює динамічність тексту.

Важливо, що ці дієслова не тільки описують рух, а й формують емоційний настрій сцени. Наприклад, стрімке переміщення часто пов'язане з відчуттям радості й захоплення, тоді як повільний рух або ковзання може символізувати спокій і гармонію. Таким чином, Памела Треверс за допомогою дієслів створює

не лише картини руху, але й емоційний контекст, що поглиблює сприйняття тексту.

Ця мовна багатогранність і здатність адаптувати дієслова до різних контекстів робить твір ідеальним для дослідження семантичних, стилістичних і функціональних особливостей дієслів переміщення.

3.3 Семантико-функційний аналіз дієслів переміщення

Існують різні ознаки класифікації дієслів переміщення, в основі яких лежать ті чи інші принципи. В попередніх теоретико-практичних розділах було викладено різні підходи до вивчення дієслів просторового розміщення, а також принципи їх класифікації. Враховуючи огляд існуючих наукових розвідок, ми дійшли висновку, що формуючи вибірку дієслів переміщення на основі книги П. Л. Треверс «Мері Поппінс», найдоцільніше використовувати трактування дієслів переміщення запропоноване Я. Ікегамі [89] ще у 70-ті роки ХХ ст., зокрема виконувати відбір дієслів на основі ознаки зміни місця знаходження. Таким чином із зазначеного у темі емпіричного джерела було сформовано вибірку обсягом 244 лексичні одиниці.

Метою цього розділу є детальний аналіз структури лексико-семантичного поля дієслів переміщення, в межах якого виокремлюються різні категоріальні семи.

Для того, щоб виконати семантичну класифікацію дієслів, за основу було взято класифікації таких вчених як О.Г. Митрофанової [51], яка пропонує класифікувати дієслова в українській мові за характером руху і виділяє три основні групи: 1) дієслова поступального руху; 2) дієслова коливального (непоступального); та 3) дієслова обертального руху. Також у нашому аналізі ми спиралися на класифікації дієслів руху/переміщення запропоновані проф. А. О. Загнітка, Н. Бойко., Н. Б. Іваницької.

Так, наприклад, використовуючи класифікацію А. О. Загнітка, дієслова переміщення із вибірки необхідно було би ділити за такими трьома основними ознаками як спосіб руху, характер руху, і напрямок руху.

Проілюструємо такий підхід прикладами з нашого емпіричного матеріалу.

Група дієслів *за способом руху*.

He will push his helmet slightly to one side, scratch his head thoughtfully, and then he will point his huge white-gloved finger and say: "First to your right, second to your left, sharp right again, and you're there."

У цьому контексті дієслово *push* належить до лексико-семантичної мікрогрупи дієслів за способом руху. Воно описує дію прикладання сили для переміщення об'єкта, в даному випадку шолома, в певному напрямі (в бік).

Група дієслів *за характером руху*.

And as he said that, Mr. Banks popped his head out of the window and looked down the Lane to Admiral Boom's house at the corner.

Дієслово *popped* у реченні описує швидкий і раптовий рух. Характер дії дієслова *popped* вказує на те, що містер Бенкс швидко та несподівано висунув голову з вікна. Це дієслово відноситься до семантичної групи дієслів за характером руху, оскільки акцентує увагу на тому, як саме була виконана дія — швидко і раптово.

Група дієслів *за напрямом руху*.

Then the shape, tossed and bent under the wind, lifted the latch of the gate, and they could see that it belonged to a woman, who was holding her hat on with one hand and carrying a bag in the other.

Дієслово *lifted* у реченні описує підняття засувки воріт. За напрямом руху це дієслово вказує на дію, що відбувається знизу вгору, тобто підняття об'єкта (засувки). Таким чином, дієслово *lifted* можемо віднести до семантичної підгрупи дієслів за напрямом руху, що вказує на вертикальне переміщення об'єкта.

Тут варто зазначити, що така класифікація не є досконалою для роботи з нашим емпіричним матеріалом, оскільки автор класифікації рекомендує застосовувати її для дієслів руху. У нашому ж випадку все ж об'єктом дослідження є дієслова переміщення людей та/чи об'єктів у просторі. І ми розмежуємо ці класи дієслів. Це означає, що семантичне поле *дієслів переміщення* формується на основі категоріальної семи «сфера руху», відтак є підгрупою дієслів руху.

Як вже зазначалося раніше існують різні ознаки класифікації дієслів переміщення, в основі яких лежать ті чи інші принципи. Так, з урахуванням семантичного критерія всі відібрані дієслова переміщення ми поділили на три основні лексико-семантичні групи (ЛСГ): 1) дієслова на позначення способу переміщення; 2) дієслова на позначення характеру переміщення; 3) дієслова на позначення сфери переміщення. В свою чергу в межах кожної ЛСГ було виокремлено підкласи, які буде розглянуто далі.

В ЛСГ за способом переміщення увійшли дієслова, які описують *швидкість переміщення; транспорт, за допомогою якого здійснюється переміщення; напрямок (вверх, вниз, вліво, вправо, рух зсередини чого-небудь, рух від чого-небудь у простір на якусь відстань, рух у простір на велику відстань, віддалену локалізацію кінцевої точки руху з просторовим об'єктом); переміщення по колу; переміщення через якийсь просторовий орієнтир; переміщення/ рух навколо просторового орієнтира.*

До ЛСГ за характером переміщення увійшли: *дієслова поступального руху; дієслова коливального (непоступального) руху; дієслова обертального руху.*

До ЛСГ за сферою переміщення увійшли: *дієслова із загальною семантикою руху; рух по землі (твердій поверхні); рух по воді; рух по повітрю.* Далі розглянемо детально кожен групу.

3.3.1 Дієслова на позначення способу переміщення

Отже, перша група, яку було виокремлено на базі досліджуваного емпіричного матеріалу, це група дієслів на позначення *способу переміщення*, які за своєю семантикою позначають способи пересування об'єктів або суб'єктів у просторі. Ці дієслова передають інформацію про характер, напрямок, інтенсивність, засоби чи умови переміщення. Особливістю цієї групи є тісний зв'язок із просторовими орієнтирами, що забезпечує детальне уявлення про траєкторію або спосіб руху. Загалом таких ЛО було нараховано 145.

Дієслова на позначення напрямку переміщення. Дієслова переміщення з семою напрямку вказують на рух або переміщення суб'єкта в певному напрямку,

без вказівки на кінцеву точку або місце прибуття. Ці дієслова описують процес руху у бік або в напрямку чогось. Сема напряму переміщення фокусується на русі в певному напрямку, але не на його кінцевій меті.

Проілюструємо результати нашого дослідження прикладами емпіричного матеріалу (кількість: 32).

У наступному реченні знаходимо два дієслова переміщення: *But when she saw Mary Poppins moving towards the Twins with the bottle Jane rushed at her*. Дієслово *moving towards* вказує на напрямок руху Мері Поппінс у бік близнюків (*towards the Twins*). Це дієслово не вказує на засіб пересування чи швидкість, а саме на орієнтацію руху відносно об'єкта (близнюків), підкреслюючи ціль наближення. Дієслово *rushed at* вказує на швидке переміщення до певної точки, в даному випадку — до Mary Poppins. Воно також передає семантику руху з певною метою або кінцевою точкою (прибуття), що вказує на досягнення цілі або точки призначення.

В реченні *At the corner she turned to the right and then to the left* дієслово *turned to* передає семантику переміщення в бік певного напрямку (право або ліво). У цьому контексті ми маємо справу з рухом персонажа, який змінює напрямок і рухається в бік праворуч і ліворуч. Сема напряму полягає в тому, що дія вказує на переміщення суб'єкта у певному напрямку (право або ліво), без зазначення кінцевої точки прибуття.

В реченні *Mary Poppins walked down the garden path and opened the gate* дієслово *walked down* — це фразове дієслово, що вказує на переміщення героїні (Mary Poppins) в певному напрямку, у даному випадку — вниз (по садовій доріжці).

В реченні *With her large bag in her hands she slid gracefully up the banisters, and arrived at the landing at the same time as Mrs. Banks* дієслово *slid* позначає плавний і контрольований рух шляхом ковзання, що здійснюється по поручнях (*up the banisters*). Воно передає незвичайний спосіб переміщення персонажу (Мері Поппінс), підкреслений обставиною напрямку (*up*) і кінцевою точкою (*arrived at the landing*). Характер руху уточнюється прислівником *gracefully*, який

додає дії елегантності та легкості, контрастуючи з деталлю про важку сумку в руках персонажа. Таким чином, *slid* виконує роль ключового дієслова, яке створює образ динамічного, нетипового переміщення, додаючи ситуації художності й підкреслюючи швидкість і граціозність героїні.

Дієслова переміщення із семою відправлення / рух від чого-небудь у простір на якусь відстань. Проаналізуємо наступні приклади.

У реченні *But when she saw Mary Poppins moving towards the Twins with the bottle Jane rushed at her* дієслово *rushed* вказує на швидкий і раптовий рух Джейн у напрямку до Мері Поппінс. Воно передає моментальність та рішучість дії, що має на увазі початкову точку або відправлення з місця, де Джейн спостерігала за Мері Поппінс. Таким чином, *rushed* позначає рух, який починається з певної точки (сема відправлення) з інтенсивним темпом і швидким наближенням до об'єкта. Воно містить сему відправлення, оскільки воно передає початок дії, що спрямована на швидке пересування до конкретної цілі (Мері Поппінс).

У наступному реченні *Once outside in the Lane, she set off walking very quickly as if she were afraid the afternoon would run away from her if she didn't keep up with it* дієслово *set off* має характерну семантику відправлення, оскільки виражає початок переміщення персонажа з певного початкового пункту (зовні, на вулиці) в конкретному напрямку (швидка прогулянка). Можна сказати, що *set off* допомагає закріпити ідею "старту" або "виходу" з певного простору на новий, у контексті цього руху — на прогулянку.

У реченні *Then together they walked down the row of pictures* дієслово *walked down* не тільки вказує на фізичне переміщення, але й описує рух по певній траєкторії (ряду картин). Оскільки не зазначено, що персонажі рухаються вгору чи вниз фізично (наприклад, по сходах), *down* вказує на напрямок руху по лінії картин, що є природним для англійської мови в описі подібних переміщень. *Walked down* має семантику відправлення, що вказує на рух від певної точки або початку до іншої точки в напрямку "вниз" або "вниз по лінії". У цьому контексті "down" може означати рух уздовж ряду картин, що є метафорою для

переміщення по горизонтальній площині (вниз по ряду картин, не обов'язково вниз у вертикальному сенсі).

Дієслова переміщення із семою прибуття / віддалену локалізацію кінцевої точки руху з просторовим об'єктом. Наступна група, яку ми виокремили на базі досліджуваного емпіричного матеріалу, це *група дієслів просторового розміщення із семою прибуття* це дієслова, які вказують на рух чи переміщення суб'єкта в напрямку певного місця або точки призначення, де цей суб'єкт з'являється чи досягає своєї мети. Ці дієслова зазвичай передають семантику досягнення або прибуття в якусь точку простору. Загалом у досліджуваному матеріалі таких ЛО було нараховано 35.

Проілюструємо результати нашого дослідження прикладами емпіричного матеріалу.

У реченні *With her large bag in her hands she slid gracefully up the banisters (...), and arrived at the landing at the same time as Mrs. Banks* дієслово *arrived at* є фразовим дієсловом, яке позначає досягнення або прибуття до певної точки або місця. У даному контексті *arrived* вказує на завершення процесу переміщення, що полягає в досягненні кінцевої мети (*landing*, майданчик на сходах).

Цікавим є наступний приклад. В реченні *It looked just as if the wind blew you here* дієслово *blew* є формою дієслова *blow* (дути), що вказує на рух або переміщення повітря. Зазвичай *blow* описує саме рух повітря або вітру в певному напрямку. У цьому ж контексті, хоча і йдеться про вітер, *blew* передає ідею переміщення людини до певної точки по повітрю. Таким чином у цьому контексті актуалізується сема прибуття, яка підтримується прийменником *here*, який вказує на місце прибуття персонажу (Мері Поппінс). Цілком логічно припустити, що вираз *the wind blew you here* є метафоричним, оскільки, звичайно, вітер не може буквально перенести людину, але використання дієслова *blew* вказує на ідею, що вітер немов би переміщує людину або веде її до цього місця. Тому саме тут *blew* описує рух чи переміщення суб'єкта із семою прибуття.

В реченні *Mr. Banks was glad because, as she arrived by herself and did not hold up the traffic, he had not had to tip the Policeman* дієслово *arrived* передає

семантику прибуття, тобто досягнення конкретної точки або місця після руху або переміщення. Фраза *by herself* (сама) вказує на те, що персонаж прибула без допомоги або сторонніх осіб, і це позитивно позначилося на ситуації (не було затримки в русі та не довелося давати чайові поліціянту).

Дієслова, які описують транспорт, за допомогою якого здійснюється переміщення. У реченні *And when the music started again and they began to move, they rode all the way to Yarmouth and back, because that was the place they both wanted most to see* дієслово *rode* належить до лексико-семантичної групи дієслів, що описують пересування на транспортних засобах або верхом на тваринах. У цьому контексті *rode* означає переміщення на конях або іншому транспортному засобі.

У реченні *ARE YOU QUITE sure he will be at home?' said Jane, as they got off the Bus, she and Michael and Mary Poppins*, дієслово *got off* виконує функцію вираження фізичної дії переміщення, а саме процесу виходу з транспортного засобу (автобуса). Воно є минулим часом фразового дієслова "get off", яке означає виходити або покидати транспортний засіб. Семантично це дієслово підкреслює переміщення персонажів із внутрішнього простору (автобуса) до зовнішнього (вулиці) і позначає завершеність цієї дії.

Розглянемо ще один приклад. Речення: *He slept on a silk pillow in Miss Lark's room; he went by car to the Hairdresser's twice a week to be shampooed*. Одним із основних значень дієслова *to go* є рух куди-небудь. В даному прикладі зворот містить також уточнення, а саме спосіб пересування – *by car*.

Дієслово *push* у реченні *'I don't care!' said Michael, and he began to push his scooter very quickly*, також бачимо вказівку на засіб пересування.

Дієслова, які описують швидкість переміщення. Дієслово *leapt upon* у реченні *They leapt upon it, Mary Poppins on a black horse and the Match-Man on a grey* належить до лексико-семантичної групи дієслів переміщення, що описують різкі або швидкі переміщення. Це дієслово містить сему динамічного, рвучкого руху, який здійснюється з певною енергією. Інакше кажучи, дієслово *leapt* підкреслює швидкий і раптовий рух у напрямку об'єкта.

В реченні *The Merry-go-Round was just slowing down as they approached it* дієслово *slow down* описує процес зменшення швидкості руху каруселі. За характером руху, це дієслово вказує на зміну швидкості переміщення — зокрема, на уповільнення. Таким чином, *slow down* відносимо до лексико-семантичного класу дієслів переміщення, що описують зміну темпу або швидкості руху. У цьому випадку, дієслово описує перехід від швидшого руху до більш повільного.

Дієслово *edged towards* у реченні *When their Mother had gone, Jane and Michael edged towards Mary Poppins* описує повільне, обережне переміщення у напрямку до об'єкта (в даному випадку, до Мері Поппінс). Відтак це дієслово передає характер руху, який є повільним і обережним. Очевидним є той факт, що це дієслово має бути віднесене одночасно до двох груп: із семою напрямку та із семою характеру переміщення.

В реченні *This was to Michael, who had suddenly risen from the floor and was swooping through the air, roaring with laughter, and just grazing the china ornaments on the mantelpiece as he passed (Ch. 3)* дієслово *swoop* позначає швидкий, стрімкий рух у повітрі, який здійснює Майкл. Його семантика відображає не лише швидкість, але й динамічний, різкий характер переміщення, що нагадує рух хижого птаха, який кидається вниз за здобиччю. У цьому контексті *swooping through the air* створює образ неконтрольованого і водночас захопливого польоту, підкреслюючи хаотичність і легкість руху.

Дієслова переміщення через якийсь просторовий орієнтир / об'єкт.
Дієслово *stepped through* у реченні *Then Mary Poppins stepped through the white doorway and the Match-Man followed her* було віднесемо до лексико-семантичної підгрупи дієслів переміщення, що описують переміщення з проходженням через якийсь об'єкт або бар'єр, в даному випадку через білий дверний отвір. *Stepped* вказує на рух кроком, що також підкреслює спосіб виконання дії.

У реченні *Once the Baker made a mistake and came in through the gate reserved for the friends and relations, and Miss Lark was so angry that she said she wouldn't have any more bread ever* дієслово ***came through*** виступає як дієслово переміщення із семою проходження через об'єкт. Воно позначає фізичний рух

суб'єкта (*the Baker*), що відбувається через конкретну перешкоду — ворота (*the gate reserved for the friends and relations*). У контексті дії проходження порушує встановлені правила, викликаючи обурення *Miss Lark*, що надає висловлюванню додаткового прагматичного значення.

Розглянемо ще один приклад. Дієслово *danced through* у цьому реченні функціонує як дієслово переміщення із семою проходження через об'єкт. Воно позначає рух суб'єкта (в даному випадку *she*), що супроводжується характерною дією — танцем, а прийменник *through* вказує на траєкторію, тобто проходження крізь ворота (*the gate*). Об'єкт проходження конкретизовано як фізична перешкода (*the gate*), яка стає простором, через який суб'єкт переміщується. У контексті цей рух виражає легкість і граціозність, що доповнює картину подорожі до трону Короля через садову доріжку.

У реченні *'Here we are!' said Maia, as she **pranced into** the Toy Department. 'Now, what shall we choose?'* дієслово *pranced* описує легкий, підстрибуючий рух героїні, що передає її радісний чи грайливий настрій, а також означає переміщення через просторовий орієнтир — вхід до відділу іграшок. Прийменник *into* вказує на зміну просторової локації, підкреслюючи момент переходу через межу.

Дієслова, що описують переміщення по колу. Дієслово *whirl* у реченні *And he waved his hand to a little gap in the trees, where Mary Poppins and the Match-Man could see several wooden horses whirling round on a stand* позначає рух по колу, описуючи динамічний і безперервний рух дерев'яних коней на каруселі (*whirling round on a stand*). Його семантика акцентує на круговій траєкторії, по якій об'єкти переміщуються, створюючи уявлення про замкнутий, циклічний рух. У цьому контексті важливо, що дієслово не просто відображає сам процес обертання, а підкреслює його траєкторіальну характеристику, зосереджену саме на коловому русі. Це дозволяє розглядати *whirling* як дієслово, що належить до групи дієслів на позначення руху по колу, де ключовим є динамічність і ритмічність дії.

Також до цієї ЛСГ ми включили **дієслова переміщення із семою наміру актанта**. Окрему групу утворили дієслова переміщення, в яких присутній намір актанта. Це дієслова, які вказують на те, що переміщення здійснюється з певною метою або наміром суб'єкта, який виконує дію. В таких випадках акцент робиться не лише на самому факті переміщення, але й на волі чи намірі актанта, що вказує на цілеспрямованість цього руху. Розглянемо приклади таких дієслів на основі емпіричного матеріалу.

В реченні *And still holding her hands he drew her right out of the street, away from the iron railings and the lamp-posts, into the very middle of the picture* дієслово *drew* є формою дієслова *draw* (тягти, витягувати), яке вказує на переміщення суб'єкта в певному напрямку, причому цей рух здійснюється з певним наміром або метою. Дієслово *drew* вказує не лише на переміщення, але й на наявність певного наміру з боку актанта (особи, що виконує дію). У даному контексті є явний намір героя (той, хто тягне) перемістити її (Мері Поппінс) з одного місця в інше. Це робиться з певною метою, бо дієслово передає не просто факт руху, а також активність, в якій є усвідомлене бажання або намір перемістити іншу людину (героїню) від одного місця (вулиця, залізні огорожі, ліхтарі) до іншого (в середину картини).

3.3.2 Дієслова на позначення характеру переміщення.

Формуючи наступну групу дієслів переміщення, було застосовано ознаку характеру переміщення. Це дієслова, які описують поступальний рух; коливальний (непоступальний) рух; обертальний рух. Загалом до цієї групи увійшло 52.

Проілюструємо цю групу прикладами емпіричного матеріалу.

Дієслова, які описують поступальний рух. У реченні *So, still admiring themselves and each other, they moved on together through the little wood, till presently they came upon a little open space filled with sunlight* дієслово *moved on* можна віднести до класу дієслів переміщення, що описують поступове

пересування або рух з одного місця в інше, часто з натяком на безперервність дії або спрямування у певному напрямку.

Дієслова, які описують коливальний (непоступальний) рух. До цього класу належать дієслова, які описують рухи, які відбуваються разом із певними додатковими рухами, які не мають поступального характеру. Це можуть бути раптові, непостійні або коливальні рухи, що супроводжують основний рух. Ці дієслова акцентують увагу на характерних рухах, які супроводжують основний рух, і можуть відображати нестабільність, нерівномірність або раптовість руху. Вони додають додаткові відтінки значення до опису переміщення і допомагають створити більш деталізовану картину дії.

До прикладу у реченні *And with that Mr. Wigg began to bob up and down, shaking with laughter at the thought of his own cheerfulness*. Дієслово *to shake* – «*трястись*», описує рух, який відбувається паралельно до іншого додаткового руху *to bob up and down* – *підстрибувати вгору вниз*, який він супроводжує. Тому його з точністю можна віднести до категорії дієслів переміщення із семою коливального (непоступального) руху.

Ще одним прикладом дієслова переміщення із вказівкою на супутній непостачальний рух є *rattling in* у реченні *Mr. Wigg began to laugh again loudly, and as he laughed he went bouncing and bobbing about in the air, with the newspaper rattling in his hand and his spectacles half on and half off his nose*.

У реченні *He looked so comic, floundering in the air like a great human bubble, clutching at the ceiling sometimes and sometimes at the gas-bracket as he passed it, that Jane and Michael, though they were trying hard to be polite, just couldn't help doing what they did*. *Floundering* – *борсатись*, *clutching* – *хапаючись* також два дієслова, що описують одну і ту саму ситуацію з основним та супроводжуваним рухом.

Дієслова, які описують обертальний рух.

Це ЛСГ дієслів, яка включає слова із семантикою обертання навколо власної осі або іншої фіксованої точки. Такі дієслова позначають дії, що передбачають рух по колу або навколо центра, створюючи враження замкнутої

траєкторії. Їх характерною ознакою є передача циклічності та повторюваності руху. Наприклад, дієслово *spin* у реченні *They were just about to spin the glass door and go on* описує обертальний рух дверей навколо осі. Тут підкреслюється фізичний аспект цього процесу, який передбачає прикладення сили для приведення дверей у рух.

В іншому прикладі, *It seemed to Jane and Michael then that the world was spinning round them*, дієслово *spinning* передає суб'єктивне сприйняття світу, що "крутиться" навколо героїв. У цьому контексті обертальний рух використано метафорично, аби створити ефект дезорієнтації або емоційного потрясіння. Таким чином, дієслова на позначення обертального руху можуть функціонувати як у буквальному значенні, описуючи фізичний процес, так і в переносному, відображаючи психологічні стани чи суб'єктивні враження.

3.3.3 Дієслова на позначення сфери переміщення

Це ЛСГ, яка включає дієслова із найбільш загальною семантикою переміщення, адже вона включає дієслова на позначення *переміщення по землі, по повітря, по воді*, і це дієслова, які водночас входять до інших груп. Як, наприклад, у випадку з дієсловом *blew* в реченні *It looked just as if the wind blew you here*, яке за критерієм способу переміщення було віднесено до класу дієслів із семою напрямку. Водночас у цьому ж контексті воно функціонує як **дієслово переміщення по повітря**, яке описує дію вітру, який приніс Мері Поппінс.

У реченні *"Look, aeroplanes!" said Michael, as they stopped before a window in which toy aeroplanes were careering through the air on wires,* дієслово *careering* передає стрімкий, хаотичний рух іграшкових літаків у повітрі. Воно належить до ЛСГ переміщення по повітря, оскільки описує динамічний рух у просторі, притаманний цьому середовищу. Хоча рух літаків контролюється дротами, дієслово акцентує увагу на хаотичності й енергійності, характерних для їх польоту. Це додає тексту живості та допомагає читачеві візуалізувати дію, створюючи яскравий образ.

Дієслова на позначення переміщення по землі можна проілюструвати прикладом із використання дієслова переміщення по землі *to walk*.

В реченні *And there, sure enough, was Andrew, walking as slowly and as casually as though nothing in the world was the matter (...)* дієслово *walk* представляє собою класичний приклад дієслова переміщення по суші. Воно описує фізичний рух собаки *Ендрю*, що пересувається земною поверхнею. Семантика дієслова збагачена контекстними деталями: прислівники *slowly* та *casually* вказують на повільний, розмірений і спокійний темп руху.

Дієслова на позначення переміщення по воді. Особливістю цієї групи дієслів, є те що вона включає дієслова, які раніше вже було включено до першої чи другої групи за іншими критеріям. Це лексико-семантична група дієслів, що описують процеси руху по водній поверхні, як на природних водних шляхах (річки, озера, моря), так і на штучних (канали, басейни). Такі дієслова зазвичай вказують на рух із використанням засобів, призначених для переміщення по воді. Таких прикладів було знайдено у творі лише 3:

У реченні *He sprang into the blue-green water and came up with a herring* дієслово *sprang* передає дію стрибка у воду, що запускає процес взаємодії з водним середовищем. Дієслово *came up* описує рух у зворотному напрямку — виринання на поверхню, яке завершує цикл дії у воді. Обидва дієслова функціонують у межах лексико-семантичної групи переміщення по воді, наголошуючи на фізичній активності в ній.

У реченні *"Let's see you dive for a bit of orange-peel you don't want,"* дієслово *dive* описує дію пірнання, що передбачає короткочасне занурення у воду з певною метою. Воно також акцентує на дії в межах водного середовища, підкреслюючи фізичний аспект руху. Ці дієслова додають динаміки описам, пов'язаним із водою, і допомагають створити виразну картину взаємодії персонажів із цим середовищем.

Отже, всі вище наведені типи дієслів переміщення характеризуються наявністю спільної семантики, яка виражає ідею припинення перебування в певній точці.

Висновки до розділу 3

Під час роботи над дослідженням дієслів переміщення ми стикалися з деякими складностями підбору категорії для їх систематизації. Наприклад, до вибірки ми не включали дієслова зміни положення, оскільки вони, як правило, фокусуються на зміні позиції або стану об'єкта без фактичного переміщення в просторі. Так, у такому реченні, як *"Moddom, good-bye!" said the Waiter, bowing so low that his head knocked against his knees.* дієслово "bowing" не описує переміщення в просторі, а лише зміну положення тіла. *Bowing* належить до дієслів зміни положення, оскільки воно вказує на дію, яка змінює позицію тіла (в даному випадку, нахиляння), але не переміщує об'єкт з одного місця до іншого. Різниця між дієсловами переміщення та дієсловами зміни положення полягає в тому, що перші фокусуються на переміщенні в просторі, тоді як другі – на зміні пози або стану об'єкта. Дієслова переміщення підкреслюють просторовий рух і зміну місця розташування, тоді як дієслова зміни положення акцентують на зміні пози або положення об'єкта без фактичного просторового переміщення.

Отже, дієслова переміщення мають широкий спектр значень, вони відображають різні аспекти переміщення: від швидкості та напрямку до способу й характеру руху. Як результат, це ускладнювало їхній аналіз й порівняння. Прагнучи структурувати цей лексико-семантичний клас, було вирішено в основу класифікації покласти три ключових принципи: спосіб переміщення, характер руху та сфера, в якій відбувається переміщення.

Класифікація дозволила розбити дієслова переміщення на підгрупи, що спрощує їхній аналіз і систематичне вивчення. Наприклад, розмежування між дієсловами, які позначають поступальний і непоступальний рух, допомагає глибше зрозуміти їхню семантику, а завдяки виявленню семантичних особливостей вдалося виокремити специфічні ЛСГ, як-от дієслова переміщення через просторові орієнтири чи дієслова обертального руху, які раніше не розглядалися окремо.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Магістерська робота на тему "Семантико-функційний аналіз дієслів переміщення у творі П. Л. Треверс *«Мері Поппінс»*" дозволила виявити особливості мовних засобів, що використовуються для передачі руху, та продемонструвала їхню роль у побудові літературного тексту. У ході дослідження ми розглянули структурні, семантичні та функційні характеристики дієслів переміщення, провівши аналіз на різних мовних рівнях і враховуючи культурний та художній контексти твору.

Перший розділ роботи підкреслив ключову роль дієслів у системі мови, зокрема, їх здатність відображати динамічність і зміну в просторі. Теоретичний огляд показав багатогранність підходів до вивчення дієслів у мовознавчій науці, зокрема їхню семантичну класифікацію, функційні особливості та морфологічну організацію. Завдяки розробкам українських і зарубіжних мовознавців (зокрема, О. О. Потебні та Б. Левіна) було систематизовано сучасні підходи до аналізу цієї частини мови.

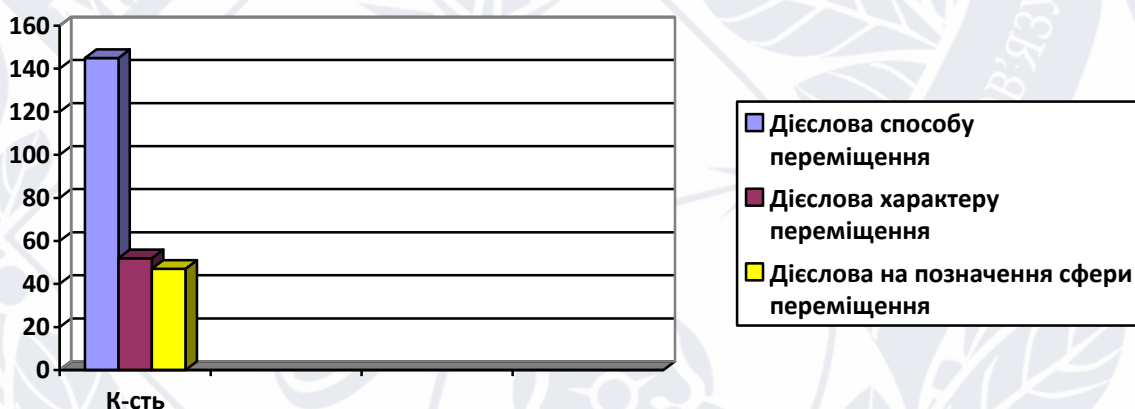
Другий розділ дозволив визначити особливості категорії переміщення в англійській мові. Виявлено, що англійська мова має багатий інструментарій для передачі нюансів переміщення, особливо через використання фразових дієслів і лексико-семантичних категорій, які акцентують увагу на характері, темпі та способі руху. Особливу роль відіграє семантична полісемія дієслів переміщення, що надає мовленню гнучкості та контекстної багатозначності.

Аналіз тексту твору П. Л. Треверс продемонстрував значущість дієслів переміщення як для передачі динамічних аспектів сюжету, так і для створення багатогранного художнього простору. У вибірці було визначено такі групи дієслів:

- *Дієслова способу переміщення* (найбільша вибірка), дієслова, які описують швидкість переміщення; транспорт, за допомогою якого здійснюється переміщення; напрямок (вверх, вниз, вліво, вправо, рух зсередини чого-небудь, рух від чого-небудь у простір на якусь відстань, рух у простір на

велику відстань, віддалену локалізацію кінцевої точки руху з просторовим об'єктом); переміщення по колу; переміщення через якийсь просторовий орієнтир; переміщення/ рух навколо просторового орієнтира. (145 одиниць)

- *Дієслова характеру переміщення*, дієслова поступального руху; дієслова коливального (непоступального) руху; дієслова обертального руху. (52 одиниць)
- *Дієслова на позначення сфери переміщення*, дієслова із загальною семантикою руху; рух по землі (твердій поверхні); рух по воді; рух по повітрю. (47 одиниць)

Ці групи виконують не лише описову функцію, але й сприяють створенню емоційного забарвлення тексту, допомагаючи читачу краще сприймати настрій і динаміку подій.

Загалом, дослідження дієслів переміщення у творі П.Л. Треверс "Мері Поппінс" дозволило встановити їхню важливу роль у створенні цілісної мовної картини світу. Робота підкреслила необхідність урахування семантичних і функційних особливостей дієслів у літературному аналізі та розкрила нові аспекти дослідження мовних категорій у міжкультурному контексті. Це дослідження може стати основою для подальшого вивчення специфіки вираження динамічних процесів у літературних текстах різними мовами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрушенко О. Ю. Засоби експлікації інструментальності у ранньоновоанглійських писемних пам'ятках. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2006. № 27. С. 145–148.
2. Андрушенко О. Ю. Непредметна інструментальність та засоби її вираження у давньоанглійських писемних пам'ятках. Сучасні дослідження з іноземної філології. Ужгород, 2007. С. 95–102.
3. Андрушенко О. Ю. Семантико-функціональний аналіз інструментальної ситуації при дослідженні текстів у діяхронії англійської мови. Мовні і концептуальні картини світу. 2007. Вип. 21. Ч. 1. С. 14–18.
4. Бажановская Е.В., Юнина О.Е. Основы теоретической грамматики английского языка. – Луганск: Элтон-2, 2013. – 88 с.
5. Бевзенко С. П. Історія українського мовознавства. –Київ : Вища школа, 1991. – 231 с.
6. Бенвенист Э. Общая лингвистика. М. : УРСС, 2002. 448 с.
7. Буття, рух, матерія та простір з точки зору філософії. Реферат. *Освіта.UA*. [Електронний ресурс]
URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/philosophy/12788/> (дата звернення: 05.11.2024).
8. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови. К. : Університетське видавництво «Пульсари», 2004. 398 с.
9. Вихованець І. Р. Транспозиція / Редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін. 2-ге вид., випр. і доп. К. : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. 692 с.
10. Глушкова М. І. Дієсловоназви процесуальних денотатів із семантикою «звучання : магістерська робота. Вінниця, 2016. 69 с.
11. Глущенко В.А. Лінгвістичний метод і його структура / В.А. Глущенко // Мовознавство. – 2010. – № 6. – С. 32-44.
12. Гонтаренко Н. М. Лінгвокогнітивне моделювання семантики дієслів просторового переміщення людини у сучасній англійській мові : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Івано-Франківськ, 2019. 219 с.
13. Дишлева С.М. Адвербіальна дистрибуція лексико-семантичних груп українських дієслів : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / С.М. Дишлева. – Київ, 2008. – 274 с.
14. ДІЄСЛОВА З ІНСТРУМЕНТАЛЬНОЮ СЕМОЮ: ІНСТРУМЕНТИ-АРТЕФАКТИ (на матеріалі англійської мови) Т. А. Мокра, О. О. Залужна.

15. Дієслово в лексикографічній системі: Монографія. / О. Рабулець, Н. Сухарина, В. Широков, К. Якименко; НАН України; Укр. мов.-інформ. фонд. – Київ : Довіра, 2004. – 259

16. Жуковська В. В. Лексико-семантичні та граматичні характеристики англійського дієслова у художньому тексті : лінгвостатичний аспект : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02. К., 2006. 20 с.

17. Залужна О. О. Інструментальні привативні посесивні дієслова в англійській та українській мовах. Сучасні проблеми та перспективи дослідження романських і германських мов і літератур : V Міжвузівська конф. молодих учених, 29–31 січ. 2007 р. : матеріали. Донецьк : ДонНУ, 2007. С. 75–76.

18. Залужна О. О. Привативні дієслова з інструментальною семою в англійській та українській мовах. Актуальні проблеми іноземної філології : Лінгвістика та літературознавство : [міжвуз. зб. наук. ст. / відп. ред. В. А. Заграва]. Донецьк : Юго-Восток, 2009. Вип. III. С. 260–270.

19. Залужна О. О. Семантика каузатора в конструкціях з привативними дієсловами (на матеріалі англійської та української мов). Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика» : [зб. наук. пр. / ред. кол. : В. Олексенко та ін.]. Херсон : ХДУ, 2013. Вип. XX. С. 23–28.

20. Залужна О. О. Соматичні привативні дієслова (на матеріалі англійської та української мов). *Studia Germanica et Romanica* : Іноземні мови. Зарубіжна література. Методика викладання : [наук. журнал / голов. ред. В. Д. Каліущенко]. Донецьк : ДонНУ, 2013. Т. 10. №2(29). С. 43–56.

21. Іваницька Н.Б. Дієслівні системи української та англійської мов: парадигматика і синтагматика : монографія / Н.Б. Іваницька . – Вінниця : СПД Главацька, 2011. – 636 с.

22. Іваницька Н.Л. Абсолютивно-релятивна природа повнозначного слова і формально-граматичне членування речення / Н. Л. Іваницька // *Verba Maistri: Мовознавство. Літературознавство. Журналістичознавство. Педагогіка. Методика*: [збірник наукових праць, присвячений ювілею доктора філологічних наук, проф. С. В. Ломакович / за загальною редакцією В. М. Терещенка та П. Б. Ткач]. – Харків, 2008. – С. 82-92.

23. Іваницька Н.Л. Багатовимірність синтагматичних параметрів української та англійської дієслівних систем / Н.Л. Іваницька, Н.Б. Іваницька // *Мовний простір граматики: актуальні студії* : зб. наук. праць / Донецький національний університет [наук. ред. М.О. Вінтонів]. – Донецьк : ДонНУ, 2014. – На честь 60-річчя член-кореспондента НАН України Анатолія Загнітка. – С. 414-420 [Електронний ресурс]

URL: https://library.vspu.edu.ua/polki/akredit/kaf_1/ivanicka4.pdf (дата звернення: 02.11.2024)

24. Іваницька Н.Л. Номінація процесуального денотата в українській та англійській мовах : Тексти лекцій / Н.Л. Іваницька. – Вінниця : Вид-во ВДПУ, 2010. – 135 с.

25. Іваницька Н.Л. Повнозначне слово в його проекції на денотат : [посібник для аспірантів, магістрантів, науковців-філологів] / Н.Л.Іваницька. – Вінниця : Вид-во Вінницького державного педагогічного університету, 2007. – 82 с.

26. Іваницька Н.Л. Про т.зв. «приховані семи» в системі повнозначних слів української мови / Н.Л. Іваницька // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Філологія. Збірник наукових праць / гол. ред. Н.Л. Іваницька. – Вінниця : ВДПУ, 2012. – Вип. 16. – С. 10-20.

27. Іваницька Н.Л. Синтагматика повнозначних слів української мови / Н.Л. Іваницька // Науковий вісник Київського нац. ун-ту ім. М.П. Драгоманова. – Київ, 2009. – С. 10-15.

28. Іваницька Н.Л. Термінологічні назви нерозчленованого предметного денотата (на матеріалі лінгвістичних термінів) / Н.Л.Іваницька, М.В. Вижга // Філологічні студії : Збірник наукових праць. – Вінниця : Вид-во Вінницького державного педагогічного університету, 2007. – Вип. 5. – С. 22- 25.

29. Іваницька Н.Л. Член речення як синтаксична категорія / Н.Л. Іваницька // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського: зб. наук, праць. Серія: Філологія. – Вінниця : ВДПУ, 2000. – Вип. 2. – С. 70-73.

30. Іваницька Н.Л. Явище автосемантизації в дієслівній системі української мови / Н.Л. Іваницька // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського: зб. наук, праць. Серія: Філологія. – Вінниця : ВДПУ, 2011. – Вип. 13. – С. 38-42.

31. Карпенко Ю. О. Вступ до мовознавства : підручник. К. : Видавничий центр «Академія», 2006. 334 с

32. Классификация глаголов движения в английском языке Сайфитдинова М.Р.1, Абдукадырова М. [Електронний ресурс] URL: <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/2373/2402>

33. Ковалик І.І. Граматичні категорії в сучасній українській мові та методи їх вивчення / І.І. Ковалик // Українське мовознавство. – 1973. – Вип. 1. – С. 22-27.

34. Ковалик І.І. Основні граматичні поняття / І.І. Ковалик // Сучасна українська літературна мова / за заг. ред. І. К. Білодіда. – Київ : Наукова думка, 1969. – С. 7-15.

35. Кононенко В.І. Мова. Культура. Стиль: збірник статей / В.І. Кононенко. – Київ – Івано-Франківськ, 2002. – 460 с.

36. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства : [підруч. для студ. філол. спец. вищих навч. закладів / 2-ге вид.]. К. : Академія, 2005. 368 с.

37. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підручник для студ. філол. спец. вузів. К. : Академія, 1999. 288 с
38. Леута О.І. Дієслівні речення в українській літературній мові: структура, семантика, моделі: автореф. дис. ... д-ра філол. наук / О.І. Леута. – Київ : [б. и.], 2009. – 35 с.
39. Леута О.І. Структура і семантика дієслівних речень в українській літературній мові : [монографія] / О.І. Леута. – Київ : Такі справи, 2008. – 208 с.
40. Лискова К. Г., Залужна О. О. Лексико-семантична група дієслів переміщення у просторі у французькій мові. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2017. Т. 1, № 9. С. 53–55.
41. Любченко Т. В. Семантична основа видового протиставлення. *Studia Linguistica*. 2014. №8. С. 361–364.
42. Масицька Т.Є. Семантичні типи двовалентних дієслівних предикатів у поезіях Ліни Костенко / Т.Є. Масицька, [Ю.С. Васейко](#) // *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского*. – 06/2010 . – Том 23. – №2. – ч.2: Филология. Социальные коммуникации . – С. 554-559.
43. Маслов Ю. С. Введение в языкознание : учеб. для студентов вузов, обучающихся по направлению и специальности «Филология» / [4-е изд.]. М. : Высш. шк., 2005. 300 с.
44. Материнська О. В. Семантика найменувань частин тіла в англійській, німецькій, українській та російській мовах : дис... канд. філол. наук : 10.02.17. Донецьк, 2005. 205 с. !51!
45. Мединська Н. М. Сучасні підходи до кваліфікації категорії виду дієслова [Електронний ресурс] URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/22704/Medynska.pdf;jsessionid=FABCEF9F41550B18DFECDEB5FC64091A?sequence=1> (дата звернення: 02.11.2024).
46. Мединська Н.М. Проблема категорійного статусу дієслова [Електронний ресурс] / Н.М. Мединська. – *Studia Linguistica*. – 2011. -Вип. 5. – Режим доступу : <http://philology.kiev.ua/php и//7>.
47. Мельничук О.С. Розвиток мови як реальної системи [Текст] / О.С. Мельничук // *Мовознавство*. – 1981. – № 2. – С. 22-34.
48. Мирончук М.В. Семантика дієслів розташування в англійській, німецькій та українській мовах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.17 «Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство» / М.В. Мирончук – Донецьк, 2006. – 21 с.
49. Митрофанова О.Г. Структурно-семантичні параметри дієслів на позначення непоступального руху. *Науковий вісник Херсонського державного*

університету. Серія «Лінгвістика» : збірник наукових праць, 2011. № 14. С. 79–83.

50. Міроненко Т.В. Стан і напрями дослідження дієслова в літературній та діалектній мовах / Т.В. Міроненко // Лінгвістика. – 2013. – №1. – С. 191-198 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ling_2013_1_27.

51. Мірченко М.В. Структура синтаксичних категорій: монографія / М.В. Мірченко. – Луцьк : Ред.-вид. від. «Вежа» ВДУ ім. Лесі Українки, 2001. – 340 с.

52. Мокра Т. А. Структурно-семантичні особливості інструментальних дієслів в англійській та українській мовах : магістерська робота. Вінниця, 2021. 84 с.

53. Моргунова О. О. Каузативні посесивні дієслова в англійській і українській мовах : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.17 / Ольга Олександрівна Моргунова. Донецьк, 2013. 248 с.

54. Морозова Е.И. Концепт и концептуальная категория: к проблеме разграничения понятий. Вісник Харківського національного університету. Серія Романо-германська філологія. 2004. Вип. 636. С.115-119.

55. Мусієнко В.П. Проблема істинності лінгвістичних знань/ В.П. Мусієнко // Мовознавство. – 2000. – № 2-3. – С. 11-16.

56. Мустайоки А. Теория функционального синтаксиса: От семантических структур к языковым средствам: [монография] / А. Мустайоки. – Москва : Языки славянской культуры, 2006. – 512 с.

57. Н. Б. Іваницька. Дієслівне вираження мікрокатегорії „переміщення (об’єкта)” в українській та англійській мовах (та стаття).

58. Навальна М. Поширення лексики офіційно-ділового стилю в мові українських друкованих засобів масової інформації [Електронний ресурс] / М. Навальна. – Режим доступу: http://eprints.zu.edu.ua/15872/1/navalna_ker_kad.pdf.

59. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2019 № 40 том 1 УДК 821.161.2 DOI <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2019.40.1.4> Бігдай М. О., асистент кафедри прикладної лінгвістики Національного університету «Львівська політехніка» http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v40/part_1/6.pdf

60. Ніколаєва Н.Г. Семантико-синтаксична організація речень з дієслівними предикатами мовлення : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 / Н. Г. Ніколаєва; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2003. – 27 с.

61. Овчиннікова І. І. Принцип семантико-синтаксичної єдності у типології дієслівної лексики української мови. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. 2012. №8. С. 130–135.
62. Омельченко С.Р. Функционально-семантическая интерпретация ментальных глаголов (на материале речи казаков Нижнего Поволжья) : дис. кафедра филол. наук : 10. 02. 01 / С.Р. Омельченко. – Волгоград, 2006 – 410 с.
63. Орендарчук О. Л. Дієслівна лексика «чуттєвої сфери» в семасіологічному та ономасіологічному аспектах [Електронний ресурс] / О. Л. Орендарчук // Сучасні дослідження з іноземної філології. - 2010. - Вип. 8. – С. 412-418. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sdzif_2010_8_61.
64. Орлова Т.М. Семантична структура та лінгвостилістичні можливості назв руху в сучасній українській мові : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Т.М. Орлова. – Запоріжжя, 1999.
65. Парасюк Т. В. Функціонально-ономасіологічний аналіз дієслів на позначення емоційних станів у сучасній українській літературній мові : Автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.01 / Т. В. Парасюк; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. - Львів, 2005. - 20 с.
66. Пашковська Г.О. До питання класифікації дієслів мовлення [Текст] / Г.О. Пашковська // Мова і культура. – Київ, 2005. – С. 122-130.
67. Пашковська Г.О. Походження й семантичний розвиток українських дієслів та фразеологізмів на позначення процесів мовлення [Текст] : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 / Г.О. Пашковська; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – Київ, 2008. – 270 с.
68. Пешковский А.М. Русский синтаксис в научном освещении / А.М. Пешковский. – Москва : УРСС, 2001. – 451 с.
69. Плющ М.Я. Словоформа у семантично елементарному та ускладненому реченні: Вибрані *праці* /М. Я. Плющ. – Київ, 2011. – 362 с.
70. Пономарів О. Д. Сучасна українська мова. К.: Либідь, 1997. 400 с.
71. Прокопенко І.М. Значеннєві характеристики синсемантичних дієслів / І.М. Прокопенко // Мовознавство. – 2004. – № 2-3. – С. 61-65.
72. Савчин Н. Б. Семантико-структурні групи дієслів руху (на прикладі художнього твору-перекладу Дена Брауна «Янголи і Демони»). *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Т. 31, № 3. С. 46–49.
73. Середницька А. Я. Національний університет «Львівська політехніка»
МОВНЕ СВІТОБАЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ПЕРЕМІЩЕННЯ В СУЧАСНІЙ
УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ
https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/2_2020/part_1/11.pdf

74. Середницька А.Я. Ідеографічний поділ дієслівної лексики в сучасній українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01. / А. Я. Середницька. – Київ, 2001. – 21 с.
75. Середницька А. Я. Просторові словотвірні категорії дієслів переміщення як вияв мовної картини світу. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2022. Т. 33. С. 28–31. [Електронний ресурс] URL: https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/2_2022/part_1/5.pdf (дата звернення: 02.11.2024).
76. Твоя бібліотека. *History. Твоя електронна бібліотека*. [Електронний ресурс] URL: <https://uahistory.co/lesson/lessons-course-philosophy-11-class-bizbiz-profile-level/5.php> (дата звернення: 05.11.2024).
77. Шумейкіна А. В. Багатозначність дієслів конкретної фізичної дії в сучасній українській літературній мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». К., 2007. 21 с.
78. Шумейкіна А.В. Багатозначність дієслів конкретної фізичної дії в сучасній українській літературній мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / А.В. Шумейкіна. – Київ, 2007. – 23 с.
79. Atabayeva N. Verbs of motion in English.
80. Bondar, O. I. (1996). Temporal'ni vidnoshennia v suchasniі ukrainiskii literaturnii movi: Systema zasobiv vyrazhennia [Temporal relationship in modern Ukrainian literary language: System of expression means]. Odesa, Astroprynt Publ., 192 p.
81. Clark E., Clark H. When Nouns Surface as Verbs. *Language*. Vol. 55, № 4, 1979. P. 767–810. !59!
82. Classifications of the Verb. *StudFiles*. [Електронний ресурс] URL: <https://studfile.net/preview/7442866/page:2/> (date of access: 05.11.2024).
83. Cruse D. *Lexical Semantics*. Cambridge, 1986. 310 p.
84. Dixon R. M. W. *Basic Linguistic Theory Vol. 3. Further Grammatical Topics* / R. M. W. Dixon. Oxford : Oxford University Press, 2012. 547 p.
85. Ehman S. Theories of the Linguistic Field. *Word*, 1953. P. 123–134. !62!
86. Extended Lexical-Semantic Classification of English Verbs Anna Korhonen and Ted Briscoe [Електронний ресурс] URL: <https://aclanthology.org/W04-2606.pdf>
87. Fellbaum K. English Verbs as a Semantic Net. *Word-Net. International Journal of Lexicography*. 1993. 86 p.
88. Fillmore Ch. How to know whether you're coming or going. *Essays on Deixis* / ed. Gisa Rauh. Tübingen: Narr, 1983. P. 219-227.

89. Ikegami Y. *The semiological structure of the English verbs of motion: A Stratificational Approach*. Tokyo: Sanseido, 1970. 235 p. 89.
90. Langacker R. *Foundations of cognitive grammar. Volume I: Theoretical Prerequisites*. Stanford, 1987. 516 p.
91. Langacker, R. W. (1987). *Foundations of cognitive grammar. Vol. 1. Theoretical Prerequisites*. Stanford (California).
92. Nida E. A. *Componential Analysis of Meaning: an Introduction to Semantic Structures*. Paris: Mouton, 1975. 272 p.
93. Nilsen Don L. F. Syntactic and Semantic Tests for the Instrumental Case in English [Електронний ресурс]. URL : www.asu.edu/class/english/who/nilsen_d (дата звернення : 09.11.2024).
94. Paducheva, E. V. (1996). *Semanticheskie issledovaniya: Semantika vremeni i vida v russkom yazyke. Semantika narrativa [Semantic research: Semantics tense and aspect in Russian. The semantics of the narrative]*. Moscow, Yazyki slavyanskoy kul'tury Publ., 480 p.
95. Pourcel S. Motion: a conceptual typology. *Space in Language and Cognition: The State of the Art and New Directions* / ed. by V. Evans, P. Chilton. London: Equinox, 2010. P. 419-449.
96. Sehnert J., Sharwood-Smith M. The Verbalization of Instrumentals in English / J. Sehnert, M. Sharwood-Smith. *Studia Anglica Posnaniensia. Poznań : Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu*, 1974. Vol. 5 № 1/2. P. 37–44.
97. Talmy L. *Toward a Cognitive Semantics. Vol. II*. Cambridge, MA: The MIT Press, 2000. 490 p.
98. Zlatev J., Bloomberg J., David J.C. Translocation, language and the categorization of experience. *Space in Language and Cognition: The State of the Art and New Directions* / ed. by Evans V., Chilton. P. London: Equinox, 2010. P. 389-418.
99. Янінська Н. Соматична лексика як об'єкт вивчення в іншомовній аудиторії Львівський національний університет імені Івана Франка Теорія і практика викладання української мови як іноземної. 2008. Вип. 3. С. 211–213
- Baldiinger K. *Semantic Theory : Towards a Modern Semantics*. Oxford, 1980. 320 p.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

100. Великий українсько-англійський словник (Comprehensive Ukrainian English Dictionary) [Електронний ресурс] / [уклад. Є.Ф. Попов, М.І. Балла]. – 4-е вид., випр. та доп. – К.: Чумацький Шлях, 2006. – Режим доступу : <http://www.slovyk.net/>
101. *Енциклопедія українознавства : Словникова частина : [в 11 т.]* / Наукове товариство імені Шевченка ; гол. ред. проф., д-р Володимир Кубійович. Париж ; Нью-Йорк : Молоде життя; Львів ; Київ : Глобус, 1955. 1230 с !16, 18!

102. Словник - тлумачний словник української мови, орфографічний словник онлайн. [Електронний ресурс] URL: <https://slovnyk.ua/> (дата звернення: 05.11.2024).

103. Longman Dictionary of Contemporary English [Електронний ресурс] : dictionary. – Third ed. – Edinburgh Gate : Longman, 2001. – CD ROM. – System requirements : PC – 486 66 MHz, Windows 95/98, NT 16 Mb RAM.

104. Oxford Advanced Learner' Dictionary of Current English [Електронний ресурс] : dictionary / chief ed. S. Wehmeier. – Seventh ed. – 110 MB. – Oxford : Oxford University Press, 2006. – CD-ROM. – System requirements: Windows 98SE / ME /2000/ XP ; 350 MHz , 128 MB RAM.

105. Travers, P.L. *Mary Poppins – London : HarperCollins Publishers, 2010.* – 224 p.